

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 26 kwietnia 2021 r.

Poz. 3690

UCHWAŁA NR XLI/223/2021 RADY GMINY JEDLNIA-LETNISKO

z dnia 30 marca 2021 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2021-2024”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2020.713 ze zm.), w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2020.282 ze zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, **Rada Gminy Jedlnia-Letnisko uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2021-2024, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie Uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jedlnia-Letnisko.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

/-/ Sylwia Moskwa

Załącznik
do Uchwały nr XLI/223/2021
Rady Gminy Jedlnia-Letnisko z dnia 30 marca 2021 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY JEDLNIA – LETNISKO
NA LATA 2021-2024**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

SPIS TREŚCI**WSTĘP****Rozdział 1. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE**

- 1.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
- 1.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- 1.3. Przepisy wykonawcze do Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- 1.4. Zadania samorządu gminy wynikające z ustaw
- 1.5. Inne akty prawne uwzględniające obowiązek ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- 1.6. Konwencja o ochronie dziedzictwa niematerialnego

Rozdział 2. UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z KRAJOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PROGRAMOWYCH

- 2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022
- 2.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020
- 2.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (perspektywą do 2030 r.) i Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 - projekt
- 2.4. Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Rozdział 3. UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z WOJEWÓDZKICH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH

- 3.1. Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2018-2021.
- 3.2. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze
- 3.3. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020
- 3.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Rozdział 4. UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z POWIATOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH

- 4.1. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomskiego na lata 2020-2023
- 4.2. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2020 roku
- 4.3. Program Ochrony Środowiska Powiatu Radomskiego
- 4.4. Plan ochrony zabytków nieruchomych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Powiatu Radomskiego, 2006 r.

Rozdział 5. UWARUNKOWANIA OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI WYNIKAJĄCE Z DOKUMENTÓW OPRACOWANYCH NA SZCZEBLU GMINY

- 5.1. Strategia Rozwoju Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2016-2025
- 5.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jedlnia-Letnisko. Cella i Polityka Rozwoju, Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego
 - 5.2.1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jedlnia-Letnisko
- 5.3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2016-2019

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Rozdział 6. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY JEDLNIA-LETNISKO

- 6.1. Charakterystyka gminy
 - 6.1.1. Położenie geograficzne
 - 6.1.2. Środowisko przyrodnicze
 - 6.1.3. Turystyka
 - 6.1.4. Instytucje kultury i organizacje działające w sferze kultury
- 6.2. Zarys historii obszaru gminy

Rozdział 7. KRAJOBRAZ KULTUROWY – DZIEDZICTWO MATERIALNE

- 7.1. Układy ruralistyczne wsi.
- 7.2. Zieleń zorganizowana: parki, cmentarze
- 7.3. Budownictwo wiejskie
- 7.4. Drewniane budownictwo willowe
- 7.5. Dzieła architektury
- 7.6. Zabytki techniki.
- 7.7. Kapliczki i krzyże przydrożne
- 7.8. Miejsca pamięci.

Rozdział 8. KRAJOBRAZ KULTUROWY - DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

- 8.1. Tradycje i przekazy ustne
- 8.2. Praktyki społeczno-kulturowe

Rozdział 9. ZABYTKI GMINY JEDLNIA-LETNISKO OBJĘTE OCHRONĄ PRAWNĄ

- 9.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków
- 9.2. Gminna ewidencja zabytków
- 9.3. Ewidencja zabytków archeologicznych

Rozdział 10. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

- 10.1. Stan zachowania zabytków i zagrożenia
- 10.2. Realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019 Gminy Jedlnia-Letnisko
- 10.3. Analiza SWOT

Rozdział 11. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO

- 11.1. Cele ustawowe
- 11.2. Założenia programowe i działania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Jedlnia-Letnisko

Rozdział 12. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI I OCENY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**Rozdział 13. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI**

- 13.1. Dotacje
- 13.2. Inne źródła dofinansowania

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

13.3. Fundusze uwzględniające finansowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

13.4. Inne źródła zewnętrznego finansowania

Literatura i źródła

Załącznik 1. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY JEDLNIA-LETNISCO

Załącznik 2. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE W GMINIE JEDLNIA-LETNISCO

WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawanymi za podstawę ochrony prawnej dla dobra konkretnego społeczeństwa i jego rozwoju oraz dla przekazania ich następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.¹

Dziedzictwo kulturowe jest jednym z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, określającym jego tożsamość i świadomość społeczną. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowanego i wykorzystanego, stanowi jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno-gospodarczego.

Przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jedlnia - Letnisko na lata 2020-2024 jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. Celem opracowania jest określenie głównych zadań i kierunków działania gminy na rzecz opieki nad jej zabytkami, w oparciu o aktualne uwarunkowania strategiczne i przestrzenne, przepisy prawa, procedury administracyjne oraz mechanizmy finansowania ochrony zabytków. Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami.

Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Dokument stanowi aktualizację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2016 -2019 przyjętego Uchwałą nr XXI/131/2016 Rady Gminy Jedlnia-Letnisko z dnia 4 kwietnia 2016 r.

Rozdział 1.**UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE****1.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.**

(art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP)

Prawny wymiar ochrony dziedzictwa kulturowego został zapisany na poziomie konstytucyjnym, jako obowiązek państwa i obywatela. Konstytucja RP nie posługuje się wprawdzie pojęciem „dziedzictwo kulturowe”, ale stosuje wyrażenia bliskoznaczne „dobra kultury” i „dziedzictwo narodowe”. Umieszczenie ochrony na tak wysokim poziomie świadczy o wysokiej randze tej problematyki z punktu widzenia interesu prawnego państwa.

¹ Pruszyński J.: *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*. T. 1. Kraków 2001, s. 50

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

1.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (Dz. U. z 2020 r. poz. 282,782) jest podstawową regulacją prawną normującą sferę ochrony dziedzictwa kulturowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

DEFINICJA ZABYTKU

ZABYTEK	nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
ZABYTEK NIERUCHOMY	nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1.
ZABYTEK RUCHOMY	rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1.
ZABYTEK ARCHEOLOGICZNY	zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.
HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY LUB RURALISTYCZNY	przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w składzie historycznych podziałów własnościowych.
HISTORYCZNY ZESPÓŁ BUDOWLANY	powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zachowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.
KRAJOBRAZ KULTUROWY	przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.
OTOCZENIE	teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do Rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

DEFINICJA PRAC PODEJMOWANYCH PRZY ZABYTKACH

Prace konserwatorskie	działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.
Prace restauratorskie	działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Roboty budowlane	roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku.
Badania konserwatorskie	działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich.
Badania architektoniczne	działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.
Badania archeologiczne	działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie archeologicznego zabytku.
Instytucja kultury	instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami.

Wykładnią porządkową ochrony zabytków jest siedem podstawowych zasad konserwatorskich.

- zasada Primum non nocere,
- zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości materialnych i niematerialnych,
- zasady niezbędnej ingerencji - powstrzymanie się od działań niekoniecznych,
- zasada, zgodnie z którą usuwać należy to i tylko to co na oryginał działa niszcząco,
- zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasada odwracalności metod i materiałów.
- zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

OCHRONA ZABYTKÓW A OPIEKA NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu, nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega na zapewnieniu warunków do :

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

OCHRONIE I OPIECE PODLEGAJĄ, BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA:**ZABYTKI
NIERUCHOME**

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne lub zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętnienia wydarzenia historycznego bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

**ZABYTKI
RUCHOME**

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych wg koncepcji osób, które stworzyły te kolekcje,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu, oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- instrumenty muzyczne,
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 85, poz.539, z 1998 r., nr 106, poz. 668, z 2001 r.; Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. nr 113,poz. 984).

**ZABYTKI
ARCHEOLOGICZNE**

- pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyska,
- kurhany,
- reliktury działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

FORMY I SPOSOBY OCHRONY ZABYTKÓW:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

- wpis do rejestru zabytków
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa
- uznanie za pomnik historii
- utworzenie parku kulturowego
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW

Dla zabytków znajdujących się na terenie województwa rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

• wpis zabytku nieruchomego

Zabytek nieruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także jego nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru zabytków nieruchomych obiektów wchodzących w skład tych układów lub zespołów.

Wojewódzki konserwator zabytków przekazuje właściwemu staroście informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania do rejestru zabytków oraz o ostatecznym zakończeniu postępowania. Informacja ta jest zamieszczana na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Starostwa Powiatowego oraz w siedzibie właściwego konserwatora zabytków. Wpisanie zabytku do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru zabytków.

Zapis skutkuje zakazem prowadzenia jakichkolwiek prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby naruszyć substancję zabytkową obiektu od dnia wszczęcia postępowania do dnia ostatecznej decyzji. Zakaz dotyczy również robót budowlanych, co do których wydane zostało pozwolenie na budowę albo zgłoszenie, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie.

• wpis zabytku ruchomego

Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może z urzędu wydać decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

WPIS NA LISTĘ SKARBÓW DZIEDZICTWA

Nowa forma ochrony zabytków wprowadzona Ustawą z 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016 r. poz.1330)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

1. Zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć;

2. Elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat;

3. Wykonanych ręcznie, dowolną techniką dzieł malarstwa, mozaik, dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, fotografii, filmów oraz ich negatywów, pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, środków transportu, etc.) o określonym wieku i wartości.

Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpis następuje na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego

UZNANIE ZA POMNIK HISTORII

Zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może uznać za pomnik historii, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, określając jego granice. Minister może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu dnia 16 listopada 1972r. (Dz.U. z1976r. poz.190 i 191)

UZNANIE ZA PARK KULTUROWY

Park kulturowy tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Utworzyć go może utworzyć rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

1. Wójt, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

2. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

3. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin) na terenie, których ten park ma być utworzony.

4. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

5. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1

PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W dokumentach tych uwzględnia się w szczególności:

1. Program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
2. Określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,

3. Ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planie zagospodarowania przestrzennego, a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego oraz w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się ochronę:

1. Zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków;
2. Innych zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
3. Parków kulturowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, jego ustalenia uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i w planie. W studium i w planie ustala się również strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują ograniczenia, zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków, określone ustaleniami planu.

EWIDENCJA ZABYTKÓW

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Służy do prawidłowego rozpoznania istniejącego zasobu zabytków i należy do obowiązkowych działań podejmowanych w zakresie ochrony nad zabytkami przez gminy.

Prowadzona jest w formie zbioru kart ewidencyjnych. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków znajdujących się na terenie województwa. Wójt (burmistrz,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków;
2. Inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3. Inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wzory krajowych, wojewódzkich i gminnych kart ewidencyjnych oraz dane jakie powinny być ujęte w poszczególnych księgach rejestru, karcie ewidencyjnej i adresowej zabytku oraz w karcie informacyjnej określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Wpis obiektu do gminnej ewidencji zabytków do niego następuje na podstawie zarządzenia, wójta/burmistrza/prezydenta, za akceptacją wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wójt/burmistrz/prezydent miasta ma obowiązek zawiadomić właściciela lub posiadacza obiektu o zamiarze włączenia karty adresowej obiektu do gminnej ewidencji oraz o wszelkich późniejszych zmianach dotyczących tej karty. Powyższe informacje umieszcza się także w Biuletynie Informacji Publicznej.

Postępowanie w sprawie włączenia/skreślenia zabytku z gminnej ewidencji zabytków wszczyna się z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Procedura określa następujące kroki:

- skierowanie wniosku o włączenie/wykreślenie obiektu do Urzędu Gminy lub uzyskanie zgody Wojewódzkiego Konserwatora na włączenie/wykreślenie obiektu z gminnej ewidencji,
- skierowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wniosku do zaopiniowania o celowości włączenia/wykreślenia obiektu z gminnej ewidencji,
- opinia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytku dotycząca oceny wartości historycznej, naukowej lub artystycznej danego obiektu,
- wydanie Zarządzenia Wójta Gminy o włączeniu/wykreśleniu obiektu z gminnej ewidencji zabytków.

ORGANY OCHRONY ZABYTKÓW

- Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w którego imieniu działa Generalny Konserwator Zabytków i ponosi odpowiedzialność za stan spraw w dziedzinie ochrony zabytków. GKZ posiada uprawnienia do koordynowania pracy Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków i możliwość kontrolowania ich działalności.
- Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadza zmiany polegające na:

- wprowadzeniu instytucji ochrony tymczasowej od momentu wszczęcia postępowania o wpis do rejestru zabytków,
- wprowadzeniu nowej formy ochrony zabytków poprzez uwzględnienie ochrony dla zabytku nieruchomego figurującego w gminnej ewidencji zabytków także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (linii kolejowej/ lotniska użytku publicznego).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

- utworzeniu Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (NFOZ), finansowanego z kar administracyjnych za czyny, które dotychczas były wykroczeniami, a obecnie są administracyjnymi karami pieniężnymi. Dysponentem Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jest to fundusz celowy, a jego środki są przeznaczane na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, a przy zabytku wpisanym do rejestru również na dofinansowanie robót budowlanych.
- wprowadzeniu możliwości finansowania przez jednostki samorządu terytorialnego prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków, a nie, jak dotychczas, jedynie przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

1.3. Przepisy wykonawcze do Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r., poz. 1886);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r., poz. 1470)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609 oraz z 2019 r., poz. 1721).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa” (Dz. U. z 2017 r., poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r., nr 0, poz. 110).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 r., poz. 1275),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa” (Dz. U. z 2017 r., poz. 928).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. (Dz. U. z 2004 nr 30, poz. 259).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212, poz. 2153).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. Nr 124, poz. 1302 oraz z 2019 r., poz. 1811)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004r., nr 124, poz. 1304);

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. z2015r . Poz. 979
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę. (Dz. U. z 2011r., nr 89, poz. 510).

1.4. Zadania samorządu gminy wynikające z ustaw

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. (Dz. U. z 2020 r., poz. 713 ze zm.); Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.); Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r., poz. 1333).

Ustawowym zadaniem samorządów gminnych jest podejmowanie działań w zakresie szeroko pojętej kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Prawa i obowiązki gminy w tym zakresie:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej;
- prawo ubiegania się przez gminę o dotację celową na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącym jej własnością;
- prawo udzielania przez radę gminy dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;
- sporządzanie przez wójta i przyjmowanie przez radę gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego co dwa lata wójt przedstawia sprawozdanie radzie gminy
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy - w uzgodnieniu z właściwym Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków;
- obowiązek prowadzenia przez wójta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków;
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych.

1.5. Inne akty prawne uwzględniające obowiązek ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

- Ustawa z dn. 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r., poz. 65 ze zm.). Art. 29, ust. 2: dotyczy możliwości nałożenia, na właściciela lub dzierżawcę nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, obowiązku odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Art.68, ust. 3: dotyczy możliwości udzielenia bonifikaty - przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków - o 50 % ustalonej wartości.
- Ustawa z dn. 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r., poz. 293 ze zm.);
- Ustawa z dn. 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r., poz. 55 ze zm.);
- Ustawa z dn. 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r., poz. 194);

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

- Ustawa z dn. 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2019 r., poz. 688).
- Ustawa z dn. 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2019 r., poz. 730) wprowadza nowe rozwiązania, które mają uporządkować proces rewitalizacji, zdefiniować najważniejsze pojęcia i zagadnienia, a także wprowadzić jednolitą ścieżkę proceduralną dla tworzenia gminnych programów rewitalizacji.
- Ustawa z dn. 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U.2015, poz. 774, z późn. zm.). W myśl art. 4 „ustawy krajobrazowej” rada gminy może wprowadzić opłatę reklamową od umieszczonych tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych.
- Ustawa z dn. 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r., poz. 902)
- Ustawa z dn. 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479)
- Ustawa z dn. 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2020 r., poz.164)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r., poz. 1333). Art. 39:

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków'

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

1.6. Konwencja o ochronie dziedzictwa niematerialnego.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz.U. 2011 nr 172 poz. 1018); Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz.U. 2007 nr 215 poz. 1585)

Dziedzictwo niematerialne to źródło poczucia tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych. Zgodnie z treścią artykułu 2 Konwencji za dziedzictwo niematerialne uważa się „zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki”.

W ślad za w/w konwencją, w 2005 r., na Konferencji Generalnej ONZ przyjęto Konwencję UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego. Realizacja celów sformułowanych w konwencji ma służyć promowaniu i poszanowaniu różnorodności form wyrazu kulturowego na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej, rozwijaniu interakcji między kulturami i wzmocnianiu związków między kulturą a rozwojem gospodarczym i spójnością

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

socjalną. Działania te mają służyć ochronie poszczególnych kultur przed negatywnymi skutkami globalizacji, a także przeciwdziałać dominacji silniejszych kultur nad mniej znanymi. Ochrona różnorodności w kontekście globalnym oznacza, że chronić należy zarówno kultury poszczególnych narodów jak również kultury mniejszościowe.

Obecnie tworzona jest Lista Dziedzictwa Niematerialnego sporządzana w oparciu o podział na następujące kategorie:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu;
- spektakle i widowiska;
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne;
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki;
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Działania mające na celu zachowanie, dokumentowanie oraz przekaz autentycznych wartości kultury tradycyjnej i ochronę twórczości ludowej podejmowane w naszym kraju są finansowane z budżetu państwa w ramach wspomnianego programu MKiDN Dziedzictwo Kulturowe.

Rozdział 2. UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z KRAJOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PROGRAMOWYCH

2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest najważniejszym dokumentem określającym politykę państwa polskiego w sferze ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Program przyjęty został dnia 13 sierpnia 2019 r. uchwałą nr 82 Rady Ministrów (Dz. U. z 2019 r., nr 82, poz. 808).

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy	Kierunki działania:
1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego	• Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym, poprzez: szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym; budowanie wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego; merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach konkurs GKZ nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami. • Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym, poprzez: wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich; ewaluację stosowanych standardów i metod konserwatorskich; wsparcia działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego; powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

- Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez: upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechniania przez bazę wiedzy.
- Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego, poprzez; podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

- Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości, poprzez: kampanię społeczno-edukacyjną w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami; tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami poprzez: program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączenia społeczeństwa w opiekę nad zasobami dziedzictwa kulturowego

2.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013; Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 przyjęta została przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., natomiast w 2005 r. przyjęto Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 stanowiącą dokument uzupełniający i wydłużający okres ważności pierwszego opracowania. Obydwa dokumenty służą wdrożeniu Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego.”

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury jest dokumentem tworzącym ramy nowoczesnego gospodarowania dziedzictwem kulturowym kraju, przy jego maksymalnym zachowaniu, jak również wykorzystaniu w podstawowym celu czyli na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów Polski. Jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”. Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w Strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest **Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”**.

W Programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- rozwój kolekcji muzealnych – zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

2.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.) i Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 – projekt

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, który określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w obszarach:

- e-państwo - kierunek interwencji: orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków).

- kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji: wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. Działania:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

W trakcie konsultacji społecznych jest „Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego(współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030” stanowiąca kontynuację i aktualizację Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Wśród celów szczegółowych Strategii znajduje się:

- Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W ramach celu wyróżniono m.in. priorytety:

- Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które są pośrednio związane z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r.

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego obejmujący działania: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.

- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski.

- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych.

- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne.

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

2.4. Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r.

Stanowi najważniejszy dokument strategiczny dotyczący ładu przestrzennego Polski. Koncepcja kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Wśród celów operacyjnych, szósty związany jest z ochroną dziedzictwa kulturowego:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024**Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.**

W ramach realizacji niniejszych celów skoncentrowano się na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Rozdział 3.**UWARUNKWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z WOJEWÓDZKICH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH**

W trakcie opracowywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2020-2024 obowiązującymi dokumentami na poziomie województwa, podejmującymi tematykę ochrony i opieki oraz promocji dziedzictwa kulturowego są:

3.1. Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2018-2021

Przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 174/18 z 13 listopada 2018r. Jest to najważniejszy dokument określający cele i kierunki działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa mazowieckiego. Nadrzędną wytyczną programu jest przyczynienie się do otoczenia dziedzictwa województwa właściwą opieką, z zachowaniem możliwie pełnego włączenia obiektów zabytkowych i niematerialnych elementów dziedzictwa w nurt współczesnego życia województwa mazowieckiego.

Założeniem strategicznym programu są: zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji, jako podstawy budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystanie dziedzictwa dla rozwoju regionu. W ramach programu określono cztery obszary strategiczne odpowiadające zidentyfikowane problemy, oraz szereg konkretnych zadań przypisanych poszczególnym działaniom.

Obszary strategiczne to

A. Edukacja kształtująca świadomość i postawy

Cel A.1. Wprowadzić elementy edukacji o dziedzictwie; w tym edukacji powszechnej

Przedsięwzięcie A.1.1. Tożsamość lokalna – wartość unikalna – realizowany poprzez: lekcje szkolne o dziedzictwie regionalnym i lokalnym, opracowanie regionalnych pomocy naukowych, opracowanie podręczników gwar lokalnych, kompendiów tradycji, zwyczajów, itp., konkurs dla nauczycieli na pomoc naukową kształtującą wiedzę o zabytkach, tworzenie gier o tematyce związanej z dziedzictwem regionu, zajęcia pozalekcyjne połączone z wycieczkami do muzeów, przygotowanie scenariuszy lekcji i wskazówek dydaktycznych do Mazowieckiego Centrum wiedzy o Zabytkach.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Przedsięwzięcie A.1.2. Odkrywamy nasze dziedzictwo – coroczny konkurs fotograficzny realizowany pod patronatem Marszałka; każda edycja poświęcona będzie innemu zagadnieniu, np. zabytkom drewnianym, dworom, parkom, etc.

Cel A.2. Wsparcie edukacyjne samorządy lokalne i właścicieli zabytków

Przedsięwzięcie A.2.1. Mazowieckie Centrum Wiedzy o Zabytkach - stworzenie w ramach jednej z istniejących stron Mazowieckiego Centrum Wiedzy o Zabytkach miejsca, gdzie gromadzona będzie wiedza i dobre praktyki opieki nad zabytkami w celu ułatwienia samorządom i innym interesariuszom dostępu do niej.

Przedsięwzięcie A.2.2. Konkurs „Renowacja Roku” - stworzenie nagrody dla najlepszych renowacji zabytków; o charakterze w miarę możliwości finansowym.

Przedsięwzięcie A.2.3. Dziedzictwo materialne – na listę UNESCO. Wspólne z podmiotami przygotowanie wniosków o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

B. Optymalizacja systemu dostępu do środków

Cel B.1. Zoptymalizować system dotacji wojewódzkich

Przedsięwzięcie B.1.1. Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach zabytkowych - organizowanie corocznego naboru wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach zabytkowych; wg ustalonych przez samorząd priorytetów.

Cel B.2. Wzorcowo dbać o zabytki własne województwa

Przedsięwzięcie B.2.1. Finansowanie prac przy zabytkach, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego - organizowanie corocznego naboru wniosków o dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach będących własnością samorządu lub jego jednostek organizacyjnych

C. Wypracowanie skutecznych narzędzi działania

Cel C.1. Ograniczyć ryzyko utraty najmniej trwałych elementów dziedzictwa

Przedsięwzięcie C.1.1. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa. Forma zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie: 1. kwerenda w dostępnych publikacjach i pracach naukowych celem wychwycenia pełnej listy stylów zidentyfikowanych i opisanych dotychczas; 2. przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana typologia stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego, w podziale na jego regiony kulturowe.

Przedsięwzięcie C.1.2. Spójny krajobraz kulturowy – katalog projektów. Stworzenie katalogu nieodpłatnych projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym poszczególnych regionów województwa mazowieckiego. Będzie to forma zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, który opracuje projekty budynków np. domów jednorodzinnych, obiektów użyteczności publicznej, etc.

Przedsięwzięcie C.1.3. Nasza żywa tradycja Ochrona dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji – w formie zróżnicowanego wsparcia dla inicjatyw już utrwalonych i powtarzanych cyklicznie, jak i nowo kreowanych na rzecz lokalnego dziedzictwa.

Cel C.2. Poprawić współpracę na rzecz dziedzictwa

Przedsięwzięcie C.2.1. Stała współpraca Samorząd Województwa- MWKZ- oddział NID - Wspólne planowanie i koordynowane finansowanie programu badań nad dziedzictwem; podejmowanie wspólnych inicjatyw edukacyjnych i upowszechnieniowych w zakresie wiedzy o dziedzictwie województwa mazowieckiego; podejmowanie wspólnych inicjatyw promocyjnych na rzecz dziedzictwa; współpracy przy aktualizacji WPOnZ

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Cel C.3. Wzmocnić potencjał promocyjny zabytków

Przedsięwzięcie C.3.1. Tworzyć system wymiany wiedzy w zakresie opieki nad zabytkami - wymiana wiedzy i dobrych praktyk pomiędzy właścicielami zabytków - polega na inicjowaniu i współorganizowaniu przez Samorząd Województwa konferencji służących wymianie wiedzy i dobrych praktyk w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi na terenie województwa.

Przedsięwzięcie C.3.2. Promocja zabytków poprzez tworzenie i rozwój istniejących szlaków kulturowych - tworzenie, rozwój i promowanie turystycznych szlaków kulturowych po zabytkach województwa mazowieckiego i miejscach pamięci. Przedsięwzięcie polega na tworzeniu i rozwoju – z uwzględnieniem istniejącej koncepcji pasm przyrodniczo-kulturowych – szlaków turystycznych wyznaczających trasę zwiedzania miejsc pamięci albo zabytków powiązanych tematycznie lub podobnych rodzajowo, co umożliwi wspólną promocję i włączenie szlaku w programy edukacyjne

D. Wzmocnienie wiedzy fachowej.

Cel D.1. Tworzyć system wiedzy o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym

Przedsięwzięcie D.1.1. Program badań we współpracy z MWKZ i oddziałem NID - wypracowanie i wdrożenie spójnego programu badań nad zabytkami w województwie mazowieckim.

Cel D.2. Radykalnie poprawić wykorzystanie technik cyfrowych

Przedsięwzięcie D.2.1. Wzorcowa dokumentacja cyfrowa wybranych zabytków województwa - propagowanie tworzenia pełnej dokumentacji obiektów zabytkowych współczesnymi metodami naziemnej rejestracji cyfrowej - polega na opracowaniu wzorcowej pełnej dokumentacji cyfrowej wybranych obiektów zabytkowych, których właścicielem jest samorząd województwa i publiczne udostępnienie tej dokumentacji w Centrum Wiedzy o Zabytkach

Przedsięwzięcie D.2.2: Konkurs „Zdigitalizuj zabytek” - promocja tworzenia cyfrowych dokumentacji zabytków - w ramach corocznego konkursu na najlepiej wykonaną digitalizację zabytku jednemu projektowi w każdym roku zostanie przyznana Nagroda Marszałka.

3.2. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze przyjęta uchwałą nr 158/13 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 28 października 2013 r. Strategia jest dokumentem, którego zapisy powinny mieć wpływ na kształt przyszłego rozwoju przez określenie długookresowych procesów rozwojowych w regionie.

Jako uzupełnienie głównych celów strategicznych przedstawione są ramowe cele strategiczne, w tym: wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia. Osiągnięcie tego celu będzie wymagać realizacji działań w kierunku wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu.

Kierunki działań:**Działania:**

32. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu.

32.1. Poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych).
32.2. Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych.
32.3. Ochrona spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

	32.4. Rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej).
33. Upowszechnianie kultury i twórczości.	33.1. Rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacja zasobów. 33.2. Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu. 33.3. Wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej.
34. Kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej.	34.1. Wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury . 34.2. Promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka kultur.
35. Wspieranie rozwoju sektora kreatywnego.	35.1. Wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym.
36. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej.	36.1. Wspieranie przedsiębiorczości w obszarze kultury.

3.3. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 wprowadzony został uchwałą Nr 853/52/15 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 30 czerwca 2015 r. Podstawą do wyznaczenia obszarów wsparcia dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 jest Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r. „Innowacyjne Mazowsze”, a także ustalenia przyjęte Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Działania dotyczące dziedzictwa kulturowego znajdują się w części: Oś Priorytetowa V: Gospodarka przyjazna środowisku; Cel szczegółowy 3: Zwiększona dostępność oraz rozwój zasobów kulturowych regionu; Działanie 5.3 Dziedzictwo kulturowe: Zwiększona dostępność oraz rozwój zasobów kulturowych regionu.

Działania realizowane są poprzez projekty mające na celu:

- wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych. Finansowane będą prace modernizacyjne i renowacyjne obiektów zabytkowych, połączone z pracami adaptacyjnymi służącymi nadaniu im nowych funkcji, efektywnym zarządzaniem obiektami oraz porządkowaniem przestrzeni publicznej wokół zabytku i jej dostosowaniem do przyjmowania turystów.
- poprawę dostępności do zasobów kultury poprzez ich rozwój i efektywne wykorzystanie. Priorytetowo traktowane będą działania stanowiące element szerszej oferty turystycznej. Finansowane będą inwestycje dotyczące infrastruktury służącej działalności kulturalnej, zachowaniu dziedzictwa i zwiększeniu dostępności do jego zasobów:
 - prace modernizacyjne i renowacyjne zachowania instytucji kultury prowadzone w celu dostosowania budynku do nowych funkcji kulturowych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

- przedsięwzięcia prowadzące do efektywniejszego wykonywania zadań statutowych, polegające na zapewnieniu wysokiej jakości trwałego wyposażenia oraz odpowiedniego zabezpieczenia zbiorów będących w posiadaniu instytucji, w tym również ich digitalizację.

3.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 22/18 z dnia 19 grudnia 2018 r.

Plan stanowi element systemu planowania przestrzennego i pełni w nim funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym a planowaniem lokalnym. Plan nie jest aktem prawa miejscowego – jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa. Dokument określa kierunki rozwoju regionu i wskazuje szczegółowe zasady organizacji przestrzennej województwa, formułuje kierunki polityki przestrzennej. W Planie omówiono zagadnienie kultury, zasoby dziedzictwa kulturowego oraz na czym polega ochrona tego dziedzictwa.

Na obszarze województwa mazowieckiego zlokalizowane są obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla kultury polskiej jak i światowej. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego obejmują zabytki objęte wszystkimi formami ochrony prawnej oraz ujęte w gminnych ewidencjach zabytków. Występują też obiekty i obszary uznane za dobra kultury współczesnej, których wskazanie ma na celu ich ochronę oraz zachowanie dla przyszłych pokoleń. Zasoby dóbr kultury współczesnej zdiagnozowano w oparciu o analizę studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Województwo mazowieckie cechuje znaczne zróżnicowanie krajobrazów kulturowych, wśród których wyróżniają się, unikatowe w skali kraju, jak: krajobraz osadnictwa drobnoszlacheckiego z charakterystycznym typem drewnianej zabudowy zagrodowej, krajobraz osadnictwa puszczańskiego związany z Puszcą Kampinoską czy krajobraz osadnictwa olenderskiego – typowy dla terenów zalewowych doliny Wisły. Elementami krajobrazów kulturowych są równieregiony etnograficzne, pasmowe układy elementów przyrodniczo-kulturowych i ośrodki osadnicze, miejsca pamięci, obiekty o randze międzynarodowej i krajowej.

Plan określa następujące działania:

- realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji,
 - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów poprzemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację,
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej poprzemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne,
 - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi
 - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych, m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej,
 - tworzenie muzeów, w tym Stacji Muzeum, Muzeum Centralnego Okręgu Przemysłowego na terenie dawnej Fabryki Broni oraz Centrum Nauki im. T. Sołtyka w Radomiu,
 - ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego w Planie postuluje się działania:

- opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,
- opracowanie kryteriów oceny wartości i wyboru dóbr kultury współczesnej,
- identyfikację wartościowych obiektów i obszarów dóbr kultury współczesnej o charakterze ponadlokalnym oraz ich ochronę poprzez ustalenia w gminnych dokumentach planistycznych (w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego),
 - rozszerzenie listy miejsc objętych statusem pomnika historii,
 - zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi w oparciu o ochronę pola ekspozycji i eksponowanie dominant architektonicznych; kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca,
 - eksponowanie w strukturze przestrzennej ośrodków miejskich i wiejskich najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu,
 - kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych m.in. poprzez utworzenie parków kulturowych,
 - adaptację obiektów zabytkowych dla funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych,
 - zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych,
 - współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej;
 - kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu.

Rozdział 4.**UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z POWIATOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH****4.1. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomskiego na lata 2020-2023**

Załącznik do Uchwały Nr /XVI/2020 Rady Powiatu w Radomiu z dnia 31 stycznia 2020 r.

Doceniając rolę i znaczenie zabytków w kształtowaniu życia Program proponuje następujące zadania do realizacji:

1. Rozbudowa działu poświęconego zabytkom powiatu, ich popularyzacji i ochronie na stronie internetowej Starostwa Powiatowego,
2. Opracowanie zasad ustanawiania społecznych opiekunów zabytków i prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków,
3. Rewaloryzacja budynku szpitalnego w Pionkach,
4. Popularyzacja i ochrona dziedzictwa kulturowego powiatu poprzez publikację książki pt. „Dwory i pałace południowej części województwa mazowieckiego. Powiat radomski (i okolice).”, autorstwa mgr Wiesława M. Kowalika, oraz w kwartalniku „Nasz powiat radomski”, wydawanym przez Starostwo Powiatowe,
5. Wydawanie przez Starostę, na wniosek Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

6. uszkodzeniem, w formie ustanowienia czasowego zajęcia, do czasu usunięcia zagrożenia lub o ile usunięcie zagrożenia nie jest możliwe, wywłaszczenie tych obiektów na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, na terenie której położony jest obiekt,

7. Zorganizowanie, z udziałem Urzędu Ochrony Zabytków, konferencji poświęconej dworom regionu radomskiego,

8. Udział Starostwa Powiatowego oraz podległych mu jednostek w targach i wystawach zewnętrznych w celu prezentacji zabytków, jako produktu stanowiącego ofertę na rynku turystycznym oraz upowszechniania publikacji na temat dziedzictwa kulturowego regionu,

9. Spotkania szkoleniowe, popularyzacja przepisów prawa dotyczących ochrony zabytków wśród właścicieli obiektów, za pośrednictwem publikacji strony internetowej.

Przy realizacji w/w zadań będą współdziałały w miarę potrzeb inne podmioty, tj. właściciele zabytków, gminy, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urząd Marszałkowski, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, organizacje pozarządowe.

Inne przewidywane działania:

Wspieranie gmin w zagospodarowaniu miejsc atrakcyjnych turystycznie, m.in. infrastruktury, oznakowania historycznie udokumentowanych szlaków kulturowych, ścieżek edukacyjnych, tras rowerowych itp. Współpraca z miejscowym biznesem, a w szczególnością z branżą restauratorską i hotelarską. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczych oraz rozwoju turystyki w powiecie radomskim.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

4.2. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2020 roku.

Przyjęta uchwałą Nr 192/XIX/2008 Rady Powiatu w Radomiu z dnia 19 maja 2008 roku. Do czasu wejścia w życie następnej strategii obowiązujący dokument jest aktualizowany na bieżąco w części dotyczącej zawartego w nim wykazu zadań inwestycyjnych - poprzez odwołanie do aktualnego zestawienia przedsięwzięć ujętych w WPF- Wieloletniej Prognozie Finansowej Powiatu Radomskiego na lata 2018-2023.

Dokument wskazuje znaczne walory dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu oraz niewykorzystanie ich znaczenia w rozwoju turystyki, głównie poprzez niski poziom informacji turystycznej. Główna misja rozwoju powiatu: „Powiat radomski to obszar zrównoważonego rozwoju, zapewniający stałą poprawę jakości życia mieszkańców, chroniący zasoby środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, wspierający dalszy rozwój funkcji osadniczej, gospodarczej i turystyczno-rekreacyjnej. Jednym z celów operacyjnych jest poprawa infrastruktury turystycznej: w tym rewitalizacja obiektów i zespołów zabytkowych oraz lokalnych pomników historii”.

Dokument definiuje m.in. cele:

- rewitalizacja obiektów i zespołów zabytkowych oraz lokalnych pomników historii,
- promocja walorów i zasobów powiatu radomskiego (np. poprzez wspieranie rozwoju lokalnych produktów turystycznych oraz ich promocje - potrawy, tradycyjne produkty rzemieślnicze),
- ochrona środowiska przyrodniczego.
- rozwój infrastruktury turystycznej.

4.3. Program Ochrony Środowiska Powiatu Radomskiego

Załącznik do uchwały Nr 41/V/2019 Rady Powiatu w Radomiu z dnia lutego 2019 r.

Powiat radomski jest terenem atrakcyjnym turystycznie ze względu na walory krajobrazowe (lasy iłżeckie), zasoby przyrodnicze (unikalna roślinność), dziedzictwo kulturowe, oraz występowanie zabytków (...), głównie sakralnych oraz miejsc pamięci narodowej (...).

Ponadto na terenie powiatu znajduje się wiele szlaków turystycznych pieszych i rowerowych o charakterze lokalnym, regionalnym oraz makroregionalnym. .

4.4. Plan ochrony zabytków nieruchomych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Powiatu Radomskiego, 2006 r.

Określa sposoby i realizację przedsięwzięć związanych z planowaniem i ochroną zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej, mające na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Jako główne rodzaje zagrożeń wymienia się: pożary, akty wandalizmu, wichury i konflikt zbrojny. Właścicielami tych obiektów (kościół, kaplice, cmentarze) są często parafie rzymsko-katolickie oraz urzędy gminne (m.in. zespoły dworsko-parkowe lub ich elementy). Plany te proponują / zalecają, jako sposoby zabezpieczenia: umieszczenie znaków rozpoznawczych Konwencji Haskiej, gdy jest to możliwe, na dachach obiektów oraz na ścianach tylnych i frontowych. Wymienia też grupę obiektów zabytkowych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

Rozdział 5.**UWARUNKOWANIA OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI WYNIKAJĄCE Z DOKUMENTÓW OPRACOWANYCH NA SZCZEBLU GMINY.****5.1. Strategia Rozwoju Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2016-2025**

Strategia Rozwoju Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2016-2025 jest centralnym dokumentem strategicznym Gminy. Strategia kreśli wizję rozwoju gminy:

„Gmina Jedlnia-Letnisko - gmina otwarta na rozwój i współpracę, atrakcyjna dla inwestorów, turystów i mieszkańców, wykorzystująca potencjał położenia oraz oferująca wysoką jakość życia”.

Zarysowane cele strategiczne, programy operacyjne i działania do ich osiągnięcia w niewielkim stopniu nawiązują do zagadnień ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Pośrednio można je znaleźć w celach strategicznych:

Cele strategiczne:

1. Wykorzystanie potencjału gminy dla rozwoju

Program operacyjny 1.4 Rozwój turystyki: wykorzystanie potencjału i rozbudowa szlaków turystycznych. Działania dotyczą głównie wyeksponowaniu walorów przyrodniczych, edukacji ekologicznej, przystosowanie szlaków dla różnych odbiorców;

2. Doskonalenie stanu infrastruktury technicznej i społecznej

Program operacyjny 2.8 Zagospodarowanie przestrzenne, Działanie 2.8.1 Uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego poszczególnych rejonów Gminy

3. Społeczeństwo obywatelskie

Program operacyjny 3.2 Zaspokojenie potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy

Działanie 3.2.1 Stworzenie Ośrodka/Domu Kultury w Gminie

Działanie 3.2.2 Intensyfikacja udziału mieszkańców w kulturze jako uczestników i twórców wydarzeń: opracowanie i realizacja programów uczestnictwa w kulturze, edukacji kulturalnej, informacji i promocji, oraz przeprowadzenie badań uczestnictwa w życiu kulturalnym gminy;

Działanie 3.2.3 Kultywowanie i promocja tradycji: kontynuacja wszelkich działań przypominających i utrwalających tradycje lokalne. (organizacja konkursów artystycznych o charakterze lokalnym, wspieranie tworzenia wystaw, zespołów kultywujących lokalną twórczość, zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez organizację warsztatów artystycznych i rękodzielniczych, organizacja festynów, imprez okolicznościowych, koncertów, plenerów artystycznych, zlotów fanów motoryzacji, wystawy artystyczne);

Działanie 3.5.3 Wspieranie rozwoju e-społeczeństwa: wspieranie wprowadzania rozwiązań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia, stworzenie informatora o ofercie kulturalnej, rekreacyjno-sportowej itp.

Realizacja wszystkich celów strategicznych powinna odbywać się w oparciu o ekologię, właściwe finanse oraz istniejącą bazę, a efektem powinien być wpływ na powstanie nowych miejsc pracy, spadek bezrobocia i rozwój społeczno-ekonomiczny Gminy.

5.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jedlnia-Letnisko. Cele i Polityka Rozwoju, Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego

Przyjęte uchwałą nr XIV/85/2000 Rady Gminy w Jedlni-Letnisko z dnia 31 stycznia 2000 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest wyznacznikiem celów rozwoju gminy, strategii ich osiągnięcia, kierunków zagospodarowania przestrzennego, doboru narzędzi prawnych i organizatorskich ich realizacji.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

Dokument w uwzględnia środowisko kulturowe w rozdziale:

Zarys celów pomocniczych i zadań służących osiągnięciu celu głównego, a także stanowiących przesłankę do sporządzenia strategii rozwoju, który określa cele kulturowe:

- zachowanie tożsamości kulturowej obszaru,
- zachowanie specyfiki i walorów krajobrazu przyrodniczo – kulturowego,
- rozszerzenie zakresu prawnej ochrony: terenów, obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe, układów przestrzennych,
- ochrona walorów architektonicznych zanikającej drewnianej zabudowy mieszkaniowej i letniskowej.

Wśród celów społecznych znajduje się wzrost poziomu zaspokajania potrzeb lokalnych na usługi, w tym zwłaszcza w zakresie kultury i sportu.

5.2.1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jedlnia-Letnisko.

Narzędziem do realizacji założeń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Gmina Jedlnia-Letnisko posiada:

Gmina Jedlnia-Letnisko Obowiązujący MPZP**Sołectwa**

Siczki (część miejscowości)	• Uchwała Nr XXIX/176/2001 Rady Gminy w Jedlni-Letnisko z dnia 28 września 2001r. w sprawie zmiany planu ogólnego przestrzennego zagospodarowania gminy Jedlnia-Letnisko - aktualizacja 1987-2000 na terenie sołectwa Siczki.
Siczki (dz. nr ew. 151, 152 i 153)	• Uchwała Nr XXIX/177/2001 Rady Gminy w Jedlni-Letnisko z dnia 28 września 2001r. w sprawie zmiany planu ogólnego przestrzennego zagospodarowania gminy Jedlnia-Letnisko – aktualizacja 1987-2000.
Sadków (dz. nr ew. 42/1 do 42/12 i 43)	• Uchwała Nr XXXII/204/2001 Rady Gminy w Jedlni-Letnisko z dnia 28 grudnia 2001r. w sprawie zmiany planu ogólnego przestrzennego zagospodarowania gminy Jedlnia-Letnisko – aktualizacja 1987-2000.

5.3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2016-2019

Przyjęty Uchwałą nr XXI/131/2016 Rady Gminy Jedlnia-Letnisko z dnia 4 kwietnia 2016

GPONZ jest podstawowym dokumentem opisującym zasoby dziedzictwa kulturowego w gminie, oceniającym stan jego zachowanie i stopień wykorzystania do kształtowania tożsamości regionalnej gminy oraz wyznaczającym priorytety gminy w zakresie opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz działania mające na celu ich realizację – zgodnie z zapisami krajowego, wojewódzkiego i powiatowego prawa.

Nadrzędnym celem określonym w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Jedlnia-Letnisko jest ochrona dziedzictwa kulturowego oraz wzrost wartości zabytków dla rozwoju gmin przez:

- zachowanie dziedzictwa materialnego - poprzez zwiększenie liczby obiektów objętych ochroną ustawową, prace konserwatorsko-restauratorskie przy obiektach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków oraz wspomaganie w/w prac przy obiektach zawartych w GEZ, intensyfikację prac przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

•

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

ujmujących wytyczne dotyczące ochrony dziedzictwa materialnego, a także wspieranie działań dokumentacyjnych i badawczych nad zabytkami gminy oraz popularyzacja zabytków.

- zachowanie dziedzictwa niematerialnego - poprzez dokumentowanie i popularyzację zasobów dziedzictwa niematerialnego gminy, popularyzacja dorobku badaczy i artystów zajmujących się tematyką lokalnych społeczności, nawiązanie współpracy z instytucjami badawczymi zajmującymi się dziedziną niematerialnego dziedzictwa kulturowego (np. Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu, upowszechnianie wiedzy o kulturze tradycyjnej, a także tworzenie warunków sprzyjających ożywianiu aktywności kulturalnej.

- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego - poprzez edukację podnoszącą poziom wiedzy o zabytkach wśród lokalnego społeczeństwa, nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości obiektom zabytkowym lub miejscom historycznym, wspomaganie organizacji zajęć szkolnych zwiększających świadomość młodzieży o zabytkowych walorach miejscowości. Ponadto: informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków i merytoryczna pomoc w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych; ustalenie z właścicielami wybranych obiektów zabytkowych możliwości i zasadach udostępniania dla celów publicznych czy edukacyjnych a także organizacja imprez, konkursów ogólnokrajowych, regionalnych oraz miejscowych w postaci np. plenerów w celu edukowania oraz zainteresowania zabytkami gminy.

Wszystkie powyższe działania mogą pomóc w realizacji celu czwartego: stworzenie produktu turystycznego bazującego na dziedzictwie kulturowym gminy i jej walorach krajobrazowych, co pozwoli na wzrost rozwoju gospodarczego mieszkańców gminy.

Rozdział 6.**CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY
JEDLNIA-LETNISCO**

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

6.1. Charakterystyka gminy**6.1.1. Położenie geograficzne.**

Gmina Jedlnia-Letnisko położona jest w pld. części województwa mazowieckiego i pñ.wsch. części powiatu radomskiego, od zach. graniczy z miastem Radom. Przez teren gminy przebiega na pld.zach. droga krajowa nr 12 Łódź - Radom – Lublin – Chełm, drogi wojewódzkie nr 737 Radom – Kozienice (w części pñ.) i nr 699 (łącząca drogę nr 12 na pld. z drogą nr 737) oraz linia kolejowa Radom- Dęblin. Obszar gminy wynosi 65,57 km², jest to zarazem najmniejsza gmina powiatu

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

radomskiego. Grunty rolne stanowią 77% ogólnej powierzchni gminy, rolnictwo jest podstawową dziedziną działalności stanowiącą podstawę utrzymania mieszkańców gminy. Zachodnia część gminy, w bezpośrednim sąsiedztwie Radomia, wykorzystywana jest przez jego mieszkańców pod budownictwo jednorodzinne.

W skład gminy Jedlnia-Letnisko wchodzi 21 sołectw:

1.	Aleksandrów	8.	Gzowice Kolonia	15.	Rajec Poduchowny
2.	Antoniówka	9.	Jedlnia-Letnisko	16.	Rajec Szlachecki
3.	Cudnów	10.	Lasowice	17.	Sadków
4.	Dawidów	11.	Maryno	18.	Sadków Górki
5.	Groszowice	12.	Myśliszewice	19.	Siczki
6.	Gzowice	13.	Natolin	20.	Słupica
7.	Gzowice Folwark	14.	Piotrowice	21.	Wrzosów

Na pocz. XX w. dwaj radomscy lekarze: Zygmunt Płużański i Ludwik Żerański odkryli w Jedlni-Letnisko i okolicach specyficzny mikroklimat oraz źródła wód mineralnych. Z czasem miejscowość stała się popularnym letniskiem. Pozostałe miejscowości zachowały rolniczy charakter.

6.1.2. Środowisko przyrodnicze

Gmina Jedlnia-Letnisko leży na terenie Równiny Kozienickiej, od pld. przechodzi w Równinę Radomską. Przez środek równiny, w układzie południkowym biegnie rzeka Pacynka, powyżej Jedlni-Letnisko uchodzi do niej jej największy dopływ - Gzówka, na której znajduje się sztuczny zalew (zbiornik górny) „Siczki” o powierzchni ok. 24 ha, utworzony w 1976 r. Poniżej zapory zbiornika górnego został wybudowany mniejszy tzw. zbiornik dolny. Przez gminę przepływają również rzeki: Zgożdżonka, Nida, Strużka, Mała Rzecznka. Między Siczkami a Rajcem Letnisko Pacynka płynąca doliną ograniczoną wysokimi zboczami zasilana jest przez liczne źródła; jedno z tych źródeł (św. Jana) zostało zagospodarowane na potrzeby ścieżki dydaktycznej „Nad Pacynką”.

Na powierzchni równiny zalegają zwymdione piaski, na których zachowały się pozostałości Puszczy Kozienickiej. Na jej terenie, w 1983 r. utworzono Kozienicki Park Krajobrazowy o powierzchni 151 km z kilkoma rezerwatami, m. in. „Jedlnia” - w pln. części gminy, po obu stronach drogi nr 737.

Lasy na terenie gminy zajmują zaledwie 11% ogólnej powierzchni. W większości są to lasy jednogatunkowe z przewagą sosny i brzozy, rosnące na najslabszych, nieprzydatnych dla rolnictwa gruntach (siedliskach borowych). W dolinach rzek i niewielkich obniżeniach terenu występują drzewostany z przewagą olszy i dębu. W większości występują w niewielkich kompleksach od 0,10 ha do kilku ha, rozproszonych wśród gruntów rolniczych. Ich rola krajobrazowa jest natomiast znacznie większa ze względu na letniskowy charakter gminy. Łąki, skupione głównie w dolinach rzek i cieków wodnych, zajmują zaledwie ok. 4,2% terenów gminy, niemniej należą do najciekawszych zbiorowisk roślinnych. Odznaczają się szczególnymi walorami przyrodniczymi umożliwiając zachowanie dużej bioróżnorodności oraz pełniąc funkcję m. in. krajobrazową.

W granicach gminy leży Puszcza Kozienicka oraz tereny zielone objęte ochroną prawną:

1. Kozienicki Park Krajobrazowy wraz z otuliną.

W skład Parku wchodzi grunty Nadleśnictwa Radom, obręb Jedlnia (w tym rezerwat Jedlnia - na pln. brzegu zalewu „Siczki”). Pozostała pln. część gminy w kierunku pln., do drogi Kozienice – Radom w kierunku Radomia wchodzi w skład otuliny Parku. Puszcza Kozienicka została zaliczona do „obszarów węzłowych o znaczeniu krajowym”, a więc o bardzo dużych walorach przyrodniczych. Doliny rzek Gzówki i Pacynki uznano za korytarze ekologiczne o znaczeniu regionalnym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

Rezerwat przyrody „Jedlnia” o powierzchni 86,88 ha utworzony został w 1982 r. dla zachowania drzewostanów naturalnego pochodzenia charakterystycznych dla „Puszczy Kozienickiej”: dębowo – sosnowych i sosnowych z niewielką domieszką brzozy, osiki, graba, jodły w wieku 120 - 200 lat. Pod drzewostanem panującym, na całej powierzchni występuje podrost w wieku 20 -40 lat składający się z dębu, sosny, jodły i sztucznie wprowadzonego buka, zastępujący stopniowo stary drzewostan.

W części środkowej znajduje się kilka zbiorowych mogił Polaków pomordowanych przez hitlerowców w czasie II wojny światowej. Teren obecnego rezerwatu już w okresie międzywojennym był wykorzystywany przez mieszkańców Radomia jako miejsce świątecznego wypoczynku. Po II wojnie światowej bardzo licznie odwiedzany przez ludność Radomia i Jedlni, zwłaszcza od czasu wybudowania zalewu.

Obszar od Antoniówki do wsch. granicy gminy wchodzi w obszar Otuliny Parku Krajobrazowego.

2. Doliny rzek Gzówki i Pacynki – korytarze ekologiczne.
3. Park Krajobrazowy w Rajcu Poduchownym.
4. Sosna zwyczajna – jedyny na terenie gminy za pomnik przyrody: w wieku około 150 lat, wysokości 22 m i obwodzie 230 cm na wysokości 1,3 m nad ziemią.

6.1.3. Turystyka

Jedlnia-Letnisko jest miejscowością letniskową, od pocz. XX w. chętnie odwiedzana. Na jej atrakcyjność wpływ miało utworzenie w 1976 r. w Siczkach zalewu na rzece Gzówce. Położenie na skraju Puszczy Kozienickiej powoduje, że panuje tu specyficzny mikroklimat sprzyjający rozwojowi fauny i flory. Ostatnie lata przyniosły rozbudowę bazy wypoczynkowo – rekreacyjnej: Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Lasów Państwowych, prywatne pensjonaty „Relaks” i „Wodnik” oraz ośrodek hotelowo - gastronomiczno - handlowy „Pod Różami”. Bliskie sąsiedztwo dużej aglomeracji miejskiej – Radomia sprzyja rozwojowi turystyki na terenie gminy obfitującej w bogactwo przyrodnicze. Miejscowości gminy wykorzystywane są przez mieszkańców miasta jako miejsce krótkich, najczęściej jednodniowych wycieczek turystycznych. Ruch turystyczny w gminie zorganizowany jest za pomocą kilku szlaków turystycznych:

1. Zielony szlak pieszy: stacja PKP Pionki Zachodnie - Sokoły - uroczysko Marybór - Mysie Górki - rezerwat „Jedlnia” - Rajec Letnisko - Radom - Rożki PKP.
2. Czarny szlak pieszy: Jedlnia-Letnisko – Rezerwat przyrody „Jedlnia”- Kolonka - Kieszek - Stoki - Lewaczówka.
3. Ścieżki dydaktyczne: „Jedlnia” i „Nad Pacynką”.
4. Czarny szlak rowerowy: Jedlnia Letnisko - Radom lotnisko, przez Groszowice i Sadków.
5. Zielony szlak rowerowy: Jedlnia-Letnisko Ośrodek Edukacji Ekologicznej i Integracji Europejskiej Lasów Państwowych - rezerwat Jedlnia - rezerwat Ciszek - Królewska Droga - Wielka Góra - Szlabanowa Droga - Dąbrowa Kozłowska - rezerwat Jedlnia - Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Jedlni-Letnisko.
6. Żółty szlak rowerowy: Lesiów PKP - Jastrzębia - rezerwat „Ciszek” - Kieszek - Jedlnia-Letnisko - Słupica - rezerwat „Ługi Helenowskie” – „Gajówka Miodne”-Antoniówka -Policzna - Czarnolas.

6.1.4. Instytucje kultury i organizacje działające w sferze kultury

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Gminny Ośrodek Kultury w Jedlni-Letnisko, jako instytucja kultury został powołany do życia w 2015 r., działalność rozpoczął w pocz.2019 r. Ośrodek organizuje szereg zajęć artystyczno-kulturalnych: warsztaty nauki gry na pianinie , na gitarze, warsztaty wokalne, Muzyczne podróże, Akademia Rękodziela – warsztaty mające na celu przekazanie, propagowanie i promocję kultury ludowej. Podczas zajęć uczestnicy zdobywają wiedzę, zarówno teoretyczną jak i praktyczną dotyczącą tematu. Warsztaty dotyczą różnej tematyki np. wikliniarstwo, tkactwo, decupage, bibułkarstwo. Prowadzone są przez rękodzielników i sympatyków rękodziela oraz warsztaty kreatywne - zajęcia artystyczne pobudzają wyobraźnię uczestników, rozwijają zdolności manualne oraz poszerzają wiedzę z zakresu kultury, sztuki i techniki. Wiek uczestników 7-14 lat.

Biblioteka Gminna w Jedlni-Letnisko z filiami w Groszowicach z nową czytelnią, Gzowicach i Słupicy. Czytelnia Gminnej Biblioteki jest zarazem małą galerią gdzie wystawiają swoje prace lokalni twórcy. Galeria działa od 1996 roku.

Na terenie Jedlni zarejestrowanych jest kilka stowarzyszeń, których działalność ukierunkowana jest na inicjowanie, prowadzenie i propagowanie działalności proekologicznej, kulturalnej, oświatowej i rekreacyjnej; aktywizację osób bezrobotnych, działania na rzecz osób niepełnosprawnych. Należą do nich:

1. Stowarzyszenie Twórców Kultury „Orzeł” skupiające poetów i artystów parających się malarstwem, rzeźbą, metaloplastyką i haftem. W siedzibie stowarzyszenia znajduje się wystawa obrazów, rzeźb, robótek ręcznych itp.;
2. Stowarzyszenie Miłośników Jedlni-Letnisko;
3. Stowarzyszenie Jedlnia;
4. Stowarzyszenie „Zatrzymaj się”;
5. Stowarzyszenie „Pozytywny Format”, którego celem jest realizowanie, wspieranie i rozbudzanie inicjatyw obywatelskich na rzecz rozwoju społecznego.

Wśród cyklicznych imprez kulturalnych odbywających się na terenie gminy:

1. Spotkania z poezją i muzyką, organizowane przez szkołę, Gminną Bibliotekę i Stow. Twórców Kultury „Orzeł”;
2. Narodowe czytanie organizowane od 2019 r. przez Gminną Bibliotekę.
3. Koncerty muzyczne w czasie wakacji organizowane przez „Grupę Inicjatywną Mieszkańców”;
4. Plenery malarskie organizowane przez Stowarzyszenie Twórców Kultury „Orzeł”;
5. Święto Polskiej Niezapominajki (15 maja) organizowane przez Ośrodek Edukacji Ekologicznej i Integracji Europejskiej Lasów Państwowych w Jedlni-Letnisko;
6. „Wieczory Muzyczne ” - koncerty różnych wykonawców muzyki chrześcijańskiej od czerwca do sierpnia w „letnim” kościele w Jedlni-Letnisko;
7. Letni Festyn Plażowy w Siczkach;
8. Cały szereg działań teatralnych i integracyjnych warsztatów rękodzielniczych;
9. Dożynki i festyny ludowe.

6.2. Zarys historii obszaru gminy

Znaleziska archeologiczne na obszarze dzisiejszej gminy Jedlnia-Letnisko potwierdzają obecność człowieka na tych terenach w okresie od paleolitu po epokę żelaza. Występują tu sporadycznie ślady osadnictwa charakterystyczne dla kultury pucharów lejkowatych, kultury grobów kloszowych oraz najczęściej – dla kultur łużyckiej i przeworskiej. Od czasów nowożytnych historia terenów gminy wiąże się z dziejami późniejszego głównego ośrodka administracyjnego – Radomia,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

istniejącego jako osada już na przełomie VIII/IX w. Po powstaniu państwa polskiego, Radom stał się ośrodkiem kasztelanii w prowincji sandomierskiej, stanowiącej część Małopolski. Istotne dla rozwoju regionu było sąsiedztwo pradawnej Puszczy Radomskiej, do końca I Rzeczypospolitej stanowiącej własność królewską.

Do upadku I Rzeczypospolitej tereny te należały do dzielnicy sandomierskiej. W 1474 r. województwo sandomierskie podzieliło się na dwie części, z których powiaty północne zwane były Ziemią Radomską. Na przestrzeni wieków Ziemia Radomska była areną istotnych dla całej Rzeczypospolitej wydarzeń historycznych. Kilkakrotnie ucierpiała podczas najazdów Tatarów, w XIV w. dotarły tu najazdy litewskie. Duże straty spowodowały: rokosz Zebrzydowski lat 1606-1609, potop szwedzki oraz wojna północna w pocz. XVIII w.

Po trzecim rozbiórze Polski w 1795 r. Ziemia Radomska weszła w skład Galicji Zachodniej, w 1809 r. włączonej w granice Księstwa Warszawskiego - jako departament radomski. Powstałe w 1816 r. Królestwo Polskie objęło departament radomski województwa sandomierskiego, w 1837 r. przemianowanego na gubernię sandomierską, ze stolicą w Radomiu. W latach 1845-1915 funkcjonowała gubernia radomska Królestwa Kongresowego. W 1919 r. Ziemia Radomska znalazła się w województwie kieleckim. W czasie II wojny światowej powstał dystrykt radomski w Generalnym Gubernatorstwie. Po wojnie tereny znalazły się w województwie kieleckim w latach 1954-1973, w latach 1975-1998 - w województwie radomskim. Obecny podział administracyjny istnieje od 1998 r. Gmina Jedlnia-Letnisko utworzona została w 1978 r.

Istotna dla gospodarki terenów Puszcza Radomska, we wczesnym średniowieczu stanowiąca granicę plemienną między Mazowszem a Małopolską, od początków państwowości polskiej do końca istnienia I Rzeczypospolitej była własnością królewską. Osadnictwo rozwijało się głównie na jej obrzeżach. Od XVI w. nazywana była Puszcza Jedleńską – od nazwy położonej w jej środku osady – Jedlni (dziś w Gminie Pionki), której dzielnicą stała się późniejsza osada Jedlnia-Letnisko. W osadach puszczańskich kwitło łowiectwo i bartnictwo. W XVI w. na terenie starostwa radomskiego bartnictwem zajmowało się ok. 327 rodzin. Bartnicy byli wieczystymi dzierżawcami barci, z których składali daniny tzw. bartne; mieli wolny wstęp do lasu i prawo korzystania z jego darów; należeli do organizacji bartnych - obelści. Jedlnia stanowiła ulubione miejsce postojów Władysława Jagiełły, który w 1430 r. wydał przywileje jedleńskie (potwierdzone w Krakowie w 1433 r.), gwarantujące szlachcie nietykalność osobistą. Ożywione kontakty z Litwą, datujące się od pierwszych Jagiellonów sprawiły, że trakt z Krakowa do Wilna, wiodący przez puszcę nabrał znaczenia. Nazywany był Gościńcem Litewskim lub Królewskim Gościńcem (Królewska Droga).

Jedlnia-Letnisko powstała w 1865 r., jako osada Mokrzec - Swoboda. W 1869 r. chłopi ze wsi Huta Piotrowicka (ob. Aleksandrów) i Piotrowic otrzymali w darowiźnie sześciomorgowe działki położone po obu stronach traktu kozienickiego i zbudowali pierwsze domy. W latach 1884 - 1886 wybudowano linię kolejową Radom - Dęblin, przy niej stację Jedlnia z osadą początkowo zamieszkałą przez kolejarzy. W pocz. XX w. lekarze radomscy: Ludwik Żerański i Zygmunt Płużański stwierdzili w jej okolicach walory uzdrowiskowe. Wykupiwszy od gospodarzy z Piotrowic tzw. „dodatki”, wzniesli wille uzdrowiskowe, dzięki czemu w 1917 r. miejscowość otrzymała nazwę Jedlnia-Letnisko. Od tego momentu datuje się jej intensywny rozwój. W 1920 r. utworzono szkołę powszechną, miejscowość zamieszkiwało ok. 500 osób. W okolicy stacji powstały dwa zakłady przemysłowe: fabryka elementów ceramicznych dla przemysłu elektrycznego oraz tartak. W 1939 r. w okolicy Jedlni-Letnisko miały miejsce walki Kawalerii Wileńskiej z Niemcami. W czasie II wojny światowej na terenie miejscowości hitlerowcy zamordowali około 40 osób, a w okolicznych lasach - ponad 250.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Z pozostałych wsi gminy najwcześniej wzmiankowany jest Rajec - w 1191 r., z którego dziesięcina należała do kościoła NMP w Sandomierzu. W 1252 r. wieś wchodziła w skład uposażenia benedyktynów z klasztoru w Sieciechowie. W 1416 r. we wsi wymieniony jest Przedwój z Rajca herbu Dębno. W latach 1470-80 Rajec Mały (ob. Szlachecki) był własnością licznych dziedziców herbu Nieczuja, część Rajca Dużego (ob. R. Poduchownego ?) należała do dziedziców świeckich osadzonych na ziemiach zabranych kmieciom; wsie płaciły daniny klasztorowi w Sieciechowie. W okresie 1508-1577 r. wieś posiadała wielu właścicieli wywodzących się z drobnej szlachty oraz sołtysów, osadzonych w różnych jej częściach: Mikołaj i Stanisław Synowiec, Abraham, Stach i Jakub Rajeccy, Jakub Krawiec, Tomek Las, Niedźwiecki, Andrzej Balus, Jan Wielisław, Marcin Śliwka, Paweł Przedwój. Początkowo zwolnieni z czynszu (1508 r.), później część opłat wnosili na rzecz prepozytury sandomierskiej, z folwarku w Rajcu Małym – na rzecz plebanii w Starym Radomiu, choć prawnie obie wsie należały do prepozytury sandomierskiej. W 1532 r. wsie płaciły klasztorowi w Sieciechowie. W 1549 r. opat Feliks Rogowski oddał królowi m.in. grunt i brzeg nad rzeką Pacyną 0,5 mili od Radomia, przylegający do lasów jedlińskich, będący częścią wsi klasztornej Rajec, na którym miały powstać 2 stawy rybne. W 1590 r. opat Józef Wereszczyński przekazał wsie Sadków i Rajec prepozyturze klasztoru pw. NMP w Nowym Radomiu. W latach 1637-46 właścicielami wsi są: Paweł i Rafał Rajeccy, Stanisław Gąszczyński, ojciec Korydski, radomski prepozyt szpitalny. W 1662 r. jest tu folwark, wieś liczy 43 mieszkańców łącznie z czeladzią folwarczną. W 1673 r. wymieniani są szlachcice: Kędzierski, Gąszczyński, Rafał i Paweł Rajeccy. W 1787 r. mieszkało tu 59 osób w tym 2 Żydów. W 1789 r. istniał młyn. W 1827 r. Rajec Szlachecki liczył 13 domów i 138 mieszkańców, zaś Rajec Poduchowny: 16 domów 138 mieszkańców, w latach 1880 - 1914: 36 domów, 287 mieszkańców, folwark dzierżawiony był przez różnych użytkowników. W latach 1926-1946 jego właścicielką była Wiera Demianiuk. W 1946 r. w budynku dworu otwarto szkołę podstawową, w 1953 r. ziemie majątku włączono do PGR, w 1959 r. - przekazano Zakładowi Zieleni MPGK na szkółkę zadrzewiona. W 1993 r. teren przejęła gmina, obecnie stanowi własność prywatną.

W latach 1470 - 80 wzmiankowane są wsie Myśliszewice i Sadków. Myśliszewice w 1827 r. liczyły 19 domów i 250 mieszkańców oraz folwark (1728 mórg ziemi), który w 1866 r. został rozparcelowany między 72 kolonizatorów. W latach 1880 -1914 liczba domów wzrosła do 43, mieszkańców do 334 ; we wsi istniała szkoła początkowa.

Sadków w poł. XV w. należał do klasztoru sieciechowskiego, któremu dziesięcinę oddawała wieś, folwark był od niej zwolniony. Część opłat wieś ponosiła na rzecz prepozytury w Sandomierzu. W 1569 r. dzierżawił ją Mikołaj Rogowski. W 1584 r. opat sieciechowski Józef Wereszczyński uznał dzierżawę Tomasza Faglara na wsi Sadków oraz zezwolił na przekazanie dziedzictwa Aleksandrowi Faglarowi. Od 1590 r. wieś płaciła czynsz prepozyturze klasztoru pw. NMP w Radomiu. W 1827 r. liczyła 17 domów, 164 mieszkańców, w l. 1880 -1914: 23 domy, 155 mieszkańców i folwark.

W latach 1880-1914 Cudnów w liczył 37 domów, 201 mieszkańców; Dawidów - 15 domów, 92 mieszkańców; Lasowice - 13 domów, 114 mieszkańców; Piotrowice - 27 domów, 97 mieszkańców, do Piotrowic należała Piotrowska Huta licząca 32 mieszkańców oraz osada leśna i dwór. W 1649 r. właścicielem Piotrowic był radomski sędzia grodzki Tomasz Zawisza Krocowski, jednym z dziedziców w XIX w. był Daniel Roszkowski, zm. 1834. Wieś Siczki w 1827 r. wchodziła w skład dóbr rządowych Jedlnia i liczyła 9 domów, 53 mieszkańców. W latach 1880-1914: 16 domów 128 mieszkańców oraz dwór.

Wieś Słupica założona została na terenie puszczy na przełomie XVIII/XIX w. i zasiedlona przez tzw. Posyniaków - mieszkańców wsi Posanie (Podsanie) leżącej nad Sanem. W 1827 r. liczyła

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

29 domów i 304 mieszkańców. W latach 1880-1914: 57 domów, 510 mieszkańców, folwark i elementarną szkołę rządową (od 1817 r.).

Wieś Gzowice – miejscowość gminna do 1954 r., wzmiankowana przez Długosza, obejmowała folwark i osadę leśną. W 1827 r. liczyła 40 domów, 299 mieszkańców, w latach 1880 – 1914: 60 domów 477 mieszkańców, zaś osada leśna liczyła 2 domy, 10 mieszkańców. Z obecnej gminy Jedlnia-Letnisko w skład gminy Gzowice wchodziły: Aleksandrów, Myśliszewice, Groszowice, Lasowice, Dawidów, Piotrowice, Cudnów, Antoniówka i Słupica.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Rozdział 7.**KRAJOBRAZ KULTUROWY – DZIEDZICTWO MATERIALNE****7.1. Układy ruralistyczne wsi.**

Na terenie gminy występują dwa typy układów ruralistycznych o proveniencji z XIX w. i pocz. XX w.:

- główna ulica wiejska stanowiąca główną oś komunikacyjną i prostopadła do niej sieć prostopadłych do siebie uliczek. Domy rozlokowane są na dużych działkach o charakterze ogrodowym lub leśnym. Taki układ posiadają: Antoniówka, Wrzosów, Rajec Szlachecki i Jedlnia-Letnisko. Środkowa część Jedlni - przy ul. Radomskiej na odcinku od ul. Piłsudskiego do ul. 1000-lecia, posiada stosunkowo zwartą zabudowę. Obecnie coraz więcej działek, pierwotnie typowo letniskowych, staje się działkami zamieszkałymi na stałe, choć nadal zwiększa się liczba działek typowo letniskowych.

- typ rzędówki – charakteryzujący się luźną zabudową wzdłuż drogi i prostopadle do drogi biegnącymi pasami pól, wykształcony na ziemiach polskich w XIX w. Prezentują go wsie: Groszowice, Piotrowice, Aleksandrów, Myśliszewice, Lasowice, Gzowice.

7.2. Zieleń zorganizowana: parki, cmentarze.

- Park w Rajcu Poduchownym nr rej.: 754 z 19.12.1957 oraz 541/A/94 z 07.12.1994

Założony w 1926 r., przekształcony w 1956 r., w 1993 r. przejęty przez Gminę Jedlnia-Letnisko, ob. w rękach prywatnych. Z pierwotnego układu parku zachowały się dwie szerokie aleje: grabowa - w części pld. i morwowo - lipowa biegnąca od dworu. Na pln.wsch. od dworu rozciąga się obszerna polana, na pld.wsch. - zwarty drzewostan. W parku przeważają lipy, graby, olsze, wierzby, topole, oraz wiązy, grochodrzewy, morwy, klony, kasztanowce i brzozy. W podszycie i podroście dominuje osiki, robinie, graby i klony. Dwórwspółcześnie całkowicie przebudowany.

- Park w Rajcu Książęcym występuje jako destrukta parkowy., XIX, nr rej.: 752 z 19.12.1957

- Cmentarz w Jedlni-Letnisko

Założony w latach 20. XX w., we wsch. części wsi, między ulicami: Cmentarną - od zach. i Łąkową – od pld., na planie lekko nieregularnego czworoboku, otoczony ceglany murem z nieco wyższymi słupkami i z wysoką, ceglana bramą - w części zach. Teren podzielony wzdłuż trzema alejami przeciętymi alejkami prostopadłymi; nawierzchnia z kostki betonowej. Przy alei głównej, na wprost bramy - Pomnik ku czci 32 mieszkańców Jedlni, którzy zginęli w walce z hitlerowcami. W pobliżu - zbiorowa mogiła żołnierzy Wojska Polskiego poległych we wrześniu 1939 r.

Szczególne wartości artystyczne i historyczne prezentują nagrobki: Marcina Kaliszczaka, zm. 1929 r.; Tadeusza Świdzińskiego, zm. 1934 r.; Wiesława Wysokowskiego, zm. 1927r. - w formie antykizującej.

Nagrobki o znaczeniu historycznym:

1. nagrobek dr Edmunda Drewnowskiego, zm. 1920 r.;
2. nagrobek ks. Władysława Korpikiewicza, kanonika kapituły katedralnej w Sandomierzu, pierwszego proboszcza parafii Jedlnia-Letnisko, więźnia obozów zagłady, zm. 1968;
3. nagrobek rodziny Kubissów: A. Kubissa, naczelnika radomskiego Urzędu Pocztaowo - Telegraficznego, kawalera Orderu Polonia Restituta; S. Kubissa profesora Politechniki Warszawskiej, zamordowanego w 1943 r.; W. Kubissa, zm. w Powstaniu Warszawskim w 1944 r.
4. nagrobek Antoniego Nalberta, oficera rezerwy, uczestnika walk z hitlerowcami, zm. 1956 r.;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

5. nagrobek Jana Jaśkiewicza nauczyciela i kierownika szkół podstawowych w Słupicy i Gzowicach, zm. 1971 r.

7.3. Budownictwo wiejskie

Wśród zachowanej drewnianej zabudowy wiejskiej gminy, w której najstarsze budynki pochodzą z przełomu XIX/XX w. i I ćw. XX w., przeważają dwa typy budynków.

Budynek o ścianach z grubych bali w konstrukcji wieńcowej, zawęglowanych w jaskółczy ogon, nakryty wysokim naczółkowym dachem (Piotrowice, dom nr 3). W części budynków ściany są dodatkowo szalowane deskami. Drugi, znacznie bardziej popularny typ, prezentuje budynek nr 43 w Gzowicach: na murowanym cokole, wzniesiony w konstrukcji sumikowo-łątkowej, nakryty dwuspadowym dachem. Ściany części budynków są szalowane deskami w układzie strefowym z partią cokołową wyodrębnioną gzymsem; często w górnej partii ściany pojawia się dodatkowa strefa pionowego szalunku o deskach wykrojonych dołem w lambrekin. Okna niektórych budynków opatrzone są okiennicami płycinowo – ramowymi, malowanymi w kontrastowe barwy.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego częściej występują domy w konstrukcji sumikowo-łątkowej, z przeszkloną werandą zamkniętą szczytem trójkątnym lub odcinkowym. Budynki murowane z cegły we wsiach pochodzą głównie z I ćw. XX w. i okresu międzywojennego.

Nieco bogatszą wersją obu powyższych typów są parterowe, drewniane domy mieszkalne w Jedlni-Letnisko. Najczęściej występuje typ budynku nakrytego wysokim dwuspadowym dachem naczółkowym lub mansardowym z naczółkami, datowany na okres międzywojenny. Ten typ prezentują również budynki murowane. Drugi typ - domy nakryte dwuspadowymi dachami - opatrzone są niewielkimi gankami w fasadzie. W obu wypadkach występuje strefowy szalunek ścian oraz okna w drewnianych opaskach.

Dawna zabudowa wiejska znika z krajobrazu gminy na rzecz budownictwa współczesnego, często powstającego na tej samej posesji, w bezpośrednim sąsiedztwie budynku historycznego. Opuszczone, nieużytkowane budynki prezentują zły stan techniczny, często są rozbierane. Część z nich jest modernizowana niezgodnie z zasadami ochrony substancji zabytkowej: tynkowanie ścian lub licowanie sidingiem, wymiana okien bez zachowania pierwotnych podziałów.

Jedynym obiektem budownictwa wiejskiego wpisanym do rejestru zabytków jest nieistniejący drewniany dom nr 20 w Gzowicach z 1906, nr rej.: 316/A z 22.08.1985.

7.4. Drewniane budownictwo willowe

W Jedlni-Letnisko stosunkowo liczna jest drewniana zabudowa willowa kształtowana pod wpływem architektury szwajcarskiej, stylu zakopiańskiego i budownictwa typu „świdermajer”, popularnego w zabudowie Otwocka i innych miejscowości o charakterze wypoczynkowym. Prezentuje elementy tradycyjnego budownictwa mazowieckiego o lekkiej konstrukcji, połączone z bogato zdobionymi werandami i przedsionkami. Często pojawiają się drewniane ażurowe zdobienia, zwłaszcza werand i ganków oraz bogata oprawa okien.

Budynki prezentują zróżnicowany stan zachowania, w większości pozbawione ochrony prawnej modernizowane są często bez poszanowania ich zabytkowej substancji. Ponadto ta malownicza zabudowa nie jest wystarczająco wyeksponowana w krajobrazie Jedlni-Letnisko, choć to ona stanowi o architektonicznej specyfice letniska. Są również przykłady budynków bardzo zadbanej. Najlepszym przykładem pełnej prezentacji walorów architektury letniskowej Jedlni-Letnisko są wille przy ul. Nadrzecznej 64 czy i willa przy ul. Niecałej 31.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Tylko jeden budynek willowy wpisany jest do rejestru zabytków: drewniana willa z 1890 r. przy ul. Z. Płużańskiego 27 w Jedlni-Letnisko, rejestr zabytków nr 4/2020 z dnia 24.01.2020 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNI-LETNISKO NA LATA 2021-2024

7.5. Dzieła architektury

• **kościół pw. św. Józefa, dzwonnica i plebania w Jedlni-Letnisko** - jednorodny zespół, równocześnie najcenniejszy zabytek gminy. Prostokątny teren zespołu, zamknięty ulicami Płużańskiego i Wojciechowskiego, zajmuje orientowany kościół i - od pld., równoległa do niego dwuspadowa wiata Letniego kościoła Matki Bożej (2000 r.), od wsch. zamknięta kamienną grota Matki Boskiej. W pld.zach. narożu, w linii ogrodzenia - drewniana dzwonnica. Teren ogrodzony jest murem - od pld. i pln., ogrodzeniem metalowym na cokole i murowanych słupkach - od strony wsch. i zach., z bramami stylizowanymi na styl zakopiański. Wzdłuż ogrodzenia i przy prezbiterium kościoła – trawniki z nasadzeniami drzew i krzewów; pozostały teren brukowany betonową kostką. Po pld.zach. stronie posesji kościoła - lebania.

1. **Kościół pw. Św. Józefa**, obiekt wpisany do rejestru zabytków nr 373/A z 05.01.1988. Wzniesiony w latach 1905-1906 wg projektu Andrzeja Załuskiego, jako murowana, neogotycka kaplica; w latach 1921-1924 dobudowano drewniany korpus nawowy w stylu zakopiańskim, wcześniejsza kaplica pełni funkcję prezbiterium.

Prezbiterium murowane z cegły, oszkarpowane. Elewacje boczne przeprute ostrołucznymi oknami. Elewacja wsch. z płytkim, dwukondygnacyjnym ryzalitem wpisanym w schodkowy szczyt. W górnej kondygnacji ryzalitu ostrołuczne biforium.

Korpus kościoła dwukondygnacyjny, jednonawowy, w konstrukcji zrębowej wykonany z bali drewnianych, szalowany. W górnej kondygnacji ostrołuczne okna, w parterze – podcienia kryte jednospadowo, wsparte na słupach. Na połączeniu części nawowej z prezbiterium - prostokątne kaplice nakryte dwuspadowymi daszkami. W fasadzie węższa kruchta zwieńczona wieżą z galerijką w górnej kondygnacji, nakryta stromym namiotowym dachem. Przed nią - kryty dwuspadowo ganek wsparty na czterech profilowanych filarach. Dach kryty gontem.

2. **Dzwonnica**, drewniana, wzniesiona ok. 1922 r.; nr rej. jak wyżej. Założona na rzucie zbliżonym do kwadratu z wejściem od wsch., dwukondygnacyjna. Ściany zewnętrzne drewniane, obite gontem. W górnej kondygnacji otwarta galeria nakryta czterospadowym dachem o konstrukcji krokwiowej, zwieńczonym krzyżem.

3. **Budynek dawnej plebanii**. Plebania drewniana w stylu willowym, wzniesiona w 1928 r. przez cieślę Stanisława Kałuskiego. Na rzucie prostokąta z aneksami w elewacjach bocznych i przeszklonym gankiem w fasadzie. Ściany drewniane, szalowane deskami w układzie trójstrefowym, na kamiennym cokole. Obramienia okien i naroża budynku w formie profilowanych listew.

• **Kościół pw. św. Andrzeja Boboli** w Słupicy wraz z dzwonnica. Wzniesiony w 1939 r. wg projektu Tadeusza Kucharskiego z Radomia, drewniany. Jest obiektem nie wpisanym do rejestru zabytków, nieużytkowanym, co stwarza zagrożenie zniszczeniem.

7.6. Zabytki techniki

Zabytki techniki to: kopalnie, huty, elektrownie, fabryki przemysłu maszynowego, obiekty przemysłu przetwórczego (wiatraki, młyny, browary, kuźnie), przemysłu papierniczego, włókienniczego, ceramicznego, obiekty związane z transportem kolejowym (linie kolejowe wraz z dworcami i infrastrukturą kolejową), transportem rzeczny (kanały), morskim (stocznie, urządzenia portowe) i lądowym czy dzieła myśli inżynierskiej, jak mosty, wiadukty czy urządzenia hydrotechniczne.

Do obiektów historycznej techniki istniejących w gminie należą młyny w Antonówce (1910 r.), Gzowicach Folwarku (1920 r.), Piotrowicach (1919 r.) i Siczkach (pocz. XX w.) oraz magazyn kolejowy w Jedlni-Letnisko (l. 80. XX w.).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

• Młyn w Antonówce. Młyn pierwotnie wodny na rzece Pacynce, potem elektryczny, wzniesiony w 1910 r. Budynek murowany z cegły na kamiennym fundamencie, trójkondygnacyjny na rzucie prostokąta z murowaną dobudówką od płn. i drewnianą dobudówką na koło wodne, nakryty dwuspadowo. Obecnie nie użytkowany.

7.7. Kapliczki i krzyże przydrożne

Niewielkie formy architektoniczne, wyrosłe z tradycji rodzimej murarki i zdobnictwa, z dorobku bezimiennych artystów istotne są dla religijnego kultu oraz rodzimego pejzażu. Równocześnie stanowią bardzo charakterystyczny element krajobrazu kulturowego. Najbardziej rozpowszechnione są wieloczołowe formy prostopadłościennych z wnęką na świątka lub obraz, zwieńczone krzyżem (np. Aleksandrów, Natolin).

Najstarszym obiektem jest kapliczka w Gzowicach Folwarku, na wysokości posesji nr 22, do 1834 r. usytuowana na terenie Piotrowic. Wystawiona ok. 1648 r. z inicjatywy Tomasza Zawiszy - Kroczyńskiego. W formie kolumny, murowana z cegły, tynkowana z elementami kamiennymi. Kostkowy cokół, smukły, wieloboczny trzon, wysoki kostkowy kapitel nakryty zaoblonym daszkiem zwieńczonym metalową kulą i ażurowym krzyżem. Na kapitelu tarcze herbowe Prus i Nałęcz, napis intencyjny i arkadowa blenda z krucyfiksem.

Kapliczki i krzyże przydrożne mieszczą się w zasobie zabytków ruchomych. Jako istotny element krajobrazu kulturowego winny być ujmowane w gminnej ewidencji zabytków. Z terenu gminy Jedlnia-Letnisko tylko jeden obiekt wpisany jest do rejestru zabytków:

- krzyż na postumencie, 1900 r., ul. Nadrzeczna nr 77 Jedlnia-Letnisko, nr rej. 15B z dnia 11.10.2002., o wys. 3,5 m, wykonany z piaskowca, zwieńczony metalowym krzyżem, wg projektu Stanisława Przedwojewskiego.

Poniżej wykaz kapliczek, które powinny zostać ujęte w gminnej ewidencji zabytków:

1. Kapliczka, 1 ćw. XX w. Aleksandrów
2. Kapliczka, ok. poł. XX w. Antoniówka (na granicy z Rajcem Poduchownym)
3. Kapliczka, 1 ćw. XX w., Groszowice
4. Kapliczka, 1951 r., Groszowice
5. Kapliczka, 1 poł. XX w., Gzowice
6. Kapliczka, ok. poł. XX., Gzowice
7. Kapliczka, ok. 1648 r., Gzowice - Folwark
8. Kapliczka, 1913 r., Natolin
9. Krzyż przydrożny, 2 ćw. XX w., Piotrowice
10. Kapliczka, 2 ćw. XX w., Rajec Poduchowny
11. Kapliczka, 1951 r., Rajec Poduchowny
12. Kapliczka, 1 ćw. XX w., Rajec Szlachecki
13. Kapliczka, 2 ćw. XX w., Siczki
14. Kapliczka, 2 ćw. XX w., Słupica, przy skrzyżowaniu z drogą do Maryna
15. Krzyż przydrożny, 1 poł. XX., Słupica
16. Krzyż przydrożny, 1 poł. XX w., Słupica
17. Krzyż drewniany, 1 poł. XX w., Słupica

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024**7.8. Miejsca pamięci.**

Groby, mogiły, pomniki i tablice upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości sytuują się na pograniczu dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Są istotnym elementem dziedzictwa kulturowego i podlegają ochronie prawnej. Na terenie gminy Jedlnia-Letnisko są to:

1. Grób zbiorowy żołnierzy Wojska Polskiego z napisem: „Żołnierze Wojska Polskiego polegli w 1939-1945 r. na polu chwały. Cześć ich pamięci”, na cmentarzu parafialnym w Jedlni-Letnisko.

2. Pomnik z napisem: „Mieszkańcom Jedlni, którzy zginęli w walce z hitlerowskim najeźdźcą. Rodziny i Przyjaciele” zlokalizowany na cmentarzu parafialnym w Jedlni-Letnisko.

3. Obelisk z napisem: „W hołdzie poległym w walkach i pomordowanym przez niemieckiego najeźdźcę Mieszkańcom Jedlni – Towarzysze Walk Członkowie ZBOWID, Społeczeństwo Jedlni i okolic. Obiekt usytuowany na placu J. Piłsudskiego w Jedlni-Letnisko. W obelisku są zamurowane prochy z miejsc największych cmentarzy - Oświęcim, Majdanek, Brzezinka.

4. Mogiła żołnierzy z 1917 r. Prawdopodobnie spoczywają tu trzej ochotnicy zdążający na apel Marszałka Piłsudskiego do Warszawy, zabici przez Kozaków w czasie snu. Lokalizacja: Jedlnia-Letnisko, las w pobliżu „Mysich Gór”.

5. Mogiły zbiorowe więźniów /7 szt./ – zlokalizowane na działce ewidencyjnej nr 355 w miejscowości Siczki na skraju Puszczy Kozienickiej. Miejsce straceń z czasów II Wojny Światowej. Napisy na mogiłach: „Miejsce uświęcone krwią 250 Polaków zamordowanych w bestialski sposób przez hitlerowskich okupantów w latach 1940-1944 cześć ich pamięci - społeczeństwo”,

6. Pomnik ku czci pomordowanych w 1943 roku, w miejscowości Gzowice Kolonia w formie płyty z napisem.

Rozdział 8.**KRAJOBRAZ KULTUROWY - DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE**

Bardzo ważną częścią dziedzictwa, oprócz zabytków jest tradycja, żywe niematerialne przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom. Obszar obecnej gminy Jedlnia-Letnisko znajduje się w strefie kulturowej historycznego powiatu radomskiego, bogatego kulturowo obszaru gdzie ścierały się elementy tradycji Małopolski i Mazowsza, ze zdecydowaną przewagą tych pierwszych – ze względu na wielowiekową przynależność dzielnicy do Małopolski. Pod względem etnograficznym obszar gminy obejmuje kultura ludowa ziemi radomskiej.

Istotnym elementem tożsamości gminy Jedlnia-Letnisko jej rolniczy charakter, walory przyrodnicze wynikłe z sąsiedztwa z Puszcza Kozienicką, a także walory uzdrowiskowe, które od pocz. XX w. nałożyły się na rolniczy charakter gminy, kształtując jej specyfikę i odrębność.

Dziedzictwo niematerialne gminy Jedlnia-Letnisko nie zostało szczegółowo przebadane.

9.1. Tradycje i przekazy ustne, między w tym język**• Gwara pogranicza**

Ziemia Radomska pod względem językowym jest obszarem łączącym gwary pñ.zach. Małopolski i pñd.zach. Mazowsza. Najważniejsze cechy, coraz rzadziej spotykanej tu gwary:

1. Mazurzenie: spulki (szpulki), kożuchy (kożuchy), siecka (siecza), itp.;

2. Samogłoska „a” wymawiana jak „ao”: nachyłoł (nachylał), nos (nas); w pozycji przed spółgłoską „m” często zwęża się do „ou” lub „u”: pamintum(pamiętam);

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

3. Samogłoska „e” wymawiana jak „y, yi, i”: wiesz (wiesz), śpiwać (śpiewać), młyka (mleka);
4. Ścieśnienie samogłoski „ą”: chomunta (chomąta), wziuńś (wziąć), piuntek (piątek);
5. Stwardnienie „m” w narzędniku liczby mnogiej: cepamy (cepami), kolegamy (kolegami) i w celowniku liczby pojedynczej: za namy (nam);
6. Formy czasownikowe 2 osoby liczby mnogiej tworzone końcówką dawnej liczby podwójnej „-ta”: chodzita (chodzicie), robita (robicie), wypijta (wypijcie);
7. W zakresie słotwórstwa określenia typu: stryjo, wujo;
8. Przejście „-aj” w „-ej” w formach rozkazujących: dej (daj), śpiewej (śpiewaj);
9. Formy bez przegłosu „e” w „o”: mietła (miotła), przyniesły (przyniosły);
10. Wymianę grupy spółgłoskowej „chw-”, „chrz-” na „kw-”, „krz-”: kwast (chwast), kwila (chwila), krzan (chrzan).

• Tradycje i przekazy ustne, legendy

1. Legenda wyjaśniająca pochodzenie nazwy wsi Słupica: w dawnych czasach mieszkańcy Radomia przywozili do Słupicy swoje niewierne żony i wystawiali je na widok publiczny, przywiązując do słupów granicznych;
2. Legenda „Bucik królowej Jadwigi” dotycząca małżonki króla Jagiełły w Jedlni;
3. Legenda o wypoczynku Tadeusza Kościuszki wiosną 1794 r. pod „Bukiem Kościuszki” rosnącym na trasie ścieżki dydaktycznej „Nad Pacynką” w dolinie rzeki Pacynki w pobliżu wsi Antoniówka.

9.2. Praktyki społeczno-kulturowe**• zwyczaje i obrzędy doroczne, sposoby świętowania.**

Większość zwyczajów dotyczy okresu świątecznego wyznaczanego przez kalendarz liturgiczny, obrzędowy oraz związany z przechodzeniem człowieka przez poszczególne etapy życia. Zdecydowana część zwyczajów jest podobna do tych praktykowanych w innych regionach Polski, część zaś charakterystyczna.

1. „katarzynki” urządzone przez kawalerów w wigilię św. Katarzyny i „andrzejki” urządzone przez panny w wigilię św. Andrzeja związane z wróżbami matrymonialnymi, w tym typowe dla regionu tzw. „wołanie echa” przez niezamężne panny;
2. zwyczaje wigilijne: zakaz pożyczek, wrzucanie monety do wody, wieszanie „podłazniczki” (udekorowany ścięty czubek choinki) pod sufitem, siano rozłożone pod obrusem, nieparzysta liczba potraw, dodatkowe nakrycie na stole, kolędnicy – w drugim dniu Świąt: z gwiazdą lub szopką;
3. uroczysty korowód, palenie i topienie „Marzanny”, wnoszenie do wsi „gaiku” (wierzchołek drzewa dekorowany wstążkami, symbolizujący wiosnę, światło i życie);
4. karnawał z „Kusymi Dniami” albo Kusakami – trzy ostatnie dni zapustów;
5. Niedziela Palmowa: święcenie palm i uroczyste procesje ze święceniem pól; do l. 60. XX w. wykonywano skromne palemki z gałązek wierzby i borówek, a także z bukszpanu, barwinku i tui przewiązanych wstążeczką lub owiniętych kryzą z białej bibuły lub papieru; do dziś połyka się bazie, aby chronić gardło przed chorobami;
6. pisanki radomskie zdobione techniką batikową;
7. Zielone Świątki - przystrojenie domów gałązkami brzozy i tatarakiem;
8. zwyczaj „oborywania przepiórki” w czasie żniw, dożynki i dożynkowa msza święta;
9. zwyczaje weselne: ponowne zaproszenie gości w dniu ślubu, strojenie panny młodej w towarzystwie druhen, błogosławieństwo rodziców dla młodej pary przed wyjściem do kościoła, „bramy” na drodze przemarszu orszaku weselnego, powitanie młodej pary chlebem, solą i wódką, oczepiny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

Wśród działań w zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego priorytetowe miejsce zajmują uroczystości patriotyczne, zwykle powiązane z uroczystościami religijnymi. Np.

Rozdział 9.**ZABYTKI GMINY JEDLNIA-LETNISCO OBJĘTE OCHRONĄ PRAWNĄ****9.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków**

Na terenie Gminy Jedlnia-Letnisko do rejestru zabytków nieruchomych wpisanych jest sześć obiektów wpisanych jest jedynie sześć obiektów, natomiast do rejestru zabytków ruchomych – jeden.

obiekt	lokalizacja	czas powstania	Rejestr Zabytków
Kościół parafialny p.w. św. Józefa	Jedlnia-Letnisko	1921 r. (1905 - 6, 1921 - 24)	Nr 373/A/88 z dn.05.01.1988 r.
Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Józefa	Jedlnia-Letnisko	1922 r.	Nr 373/A/88 z dn.05.01.1988 r.
Park	Rajec Książęcy	XIX w., relikw	Nr 752 z dn. 19.12.1957r.
Park	Rajec Poduchowny	1926 r.	Nr 754 z dn. 19.12.1957 oraz Nr 541/A/94 z dn. 07.12.1994 r.
Willa drewniana	Jedlnia-Letnisko ul. Płużańskiego 27	1890 r.	Nr 4/2020 z dnia 24.01.2020 r.
Dom drewniany	Gzowice nr 20	1906 r.	Nr 316/A z dn. 22.08.1985 Nie istnieje
Krzyż na postumencie	Jedlnia-Letnisko ul. Nadrzeczna 77	1900 r.	Rejestr zabytków ruchomych Nr rej. 15B z dnia 11.10.2002

W Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019 dla Gminy Jedlnia-Letnisko zaproponowano wystąpienie o wpis do rejestru zabytków dla wskazanych obiektów. Postulat został zrealizowany w stopniu minimalnym – do rejestru wpisano jeden obiekt. Wskazane jest również wykreślenie z rejestru budynku nieistniejącego – domu nr 20 w Gzowicach.

Decyzje o wpisie obiektu do rejestru zabytków podejmuje się na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Natomiast skreślenie z rejestru zabytków następuje na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

9.2. Gminna ewidencja zabytków

Ze 134 obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz weryfikacji prowadzonej w 2010 i 2015 r., zachowało się 78 obiektów, w tym obiekty wpisane do rejestru zabytków. W 2020 r. Wójt Gminy wystąpił o wykreślenie dwóch, niezachowanych obiektów: przy ul. Kolejowej nr 22 i Radomskiej nr 9. W związku z tym aktualnie gminna ewidencja zabytków liczy 76 obiektów. Likwidacji uległy głównie budynki drewniane, wśród pozostałych w GEZ obiektów część uległa przekształceniu: otynkowanie ścian, zmiana kształtu i podziałów okiennych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Wykaz obiektów zawartych w gminnej ewidencji zabytków gminy Jedlnia-Letnisko znajduje się w załączniku nr 1.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024**9.3. Ewidencja zabytków archeologicznych**

Gminna Ewidencja Zabytków gminy Jedlnia-Letnisko stanowi spis zabytków archeologicznych, znajdujących się również w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, sporządzony na podstawie wojewódzkich kart ewidencyjnych stanowisk archeologicznych.

GEZ zawiera stanowiska archeologiczne rozpoznane na 5 obszarach Archeologicznego Zdjęcia Polski zlokalizowanych na terenie gminy Jedlnia-Letnisko AZP: 73-68, 73-69, 74-68, 74-69, 74-70. Badania wykonano w latach 80. i 90. XX w. i weryfikowano częściowo na początku bieżącego stulecia. Następnym badań nie prowadzono.

Gminna ewidencja zabytków archeologicznych zawiera 47 stanowisk. Wśród nich głównie stanowiska wielokulturowe, trzy określono jako starożytność bez możliwości precyzyjnego datowania, jedno - z epoki kamienia, trzy z okresu neolitu, siedem - z epoki brązu, dwa - z epoki żelaza, cztery - z wczesnego średniowiecza, oraz z czasów od średniowiecza po nowożytność.

Wszystkie stanowiska mają charakter płaski, żadne nie jest wpisane do rejestru zabytków. Ewidencja stanowisk archeologicznych na terenie gminy Jedlnia-Letnisko znajduje się w załączniku nr 2.

Rozdział 10.**OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS****I ZAGROŻENIA****10.1. Stan zachowania zabytków i zagrożenia**

Stan zachowania zabytków gminy Jedlnia-Letnisko jest zróżnicowany. Spośród zabytków wpisanych do rejestru zabytków: drewniany dom nr 20 w Gzowicach nie istnieje, park w Rajcu Książęcym istnieje jako destrukta parkowy. W parku w Rajcu Poduchownym z elementów historycznego zachowały się trzy stawy, aleje grabowe oraz morwowo- lipowa połączone węższymi alejami grabowymi oraz starodrzew. Krzyż i willa przy ul. Płużańskiego zachowane są w stanie dobrym. Bardzo dobry jest stan zachowania kościoła w Jedlni-Letnisku oraz dzieł sztuki z nim związanych. Budynek jest w bardzo dobrym stanie technicznym. W 2014 r. przeprowadzono konserwację organów, w 2019 r. - wymianę stolarki okiennej, renowację krat i stolarki drzwiowej oraz uzyskano dotację na konserwację pokrycia dachowego, elewacji frontowej i bocznych drewnianej części, a także konserwację terakotowej posadzki w nawie kościoła.

Znacznie gorzej przedstawia się sytuacja obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Zagrożonych jest wiele obiektów, szczególnie architektury drewnianej. Największym zagrożeniem jest brak bieżących remontów, co przyczynia się do pogarszania się ich stanu technicznego, a także prowadzenie prac remontowych i konserwatorskich niezgodnie ze standardami konserwatorskimi i bez uzgodnień z urzędem konserwatorskim. Pozytywem jest uruchomienie w 2020 r. gminnego narzędzia dofinansowania prac przy zabytkach.

Znaczna ilość podejmowanych przez gminę w ostatnich latach działań inwestycyjnych w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i drogowej stanowi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.

10.2. Realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019 Gminy Jedlnia-Letnisko

Zgodnie z założeniami poprzedniego Gminnego Programu opieki nad zabytkami zrealizowano następujące działania dotyczące dziedzictwa kulturowego:

- objęcie wpisem do rejestru zabytków jednego obiektu z terenu gminy,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

- zawarcie w najnowszej Strategii Rozwoju Gminy Jedlnia-Letnisko na lata 2016-2025 aspektu ochrony dziedzictwa kulturowego przez podkreślenie konieczności opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz intensyfikacji udziału mieszkańców w kulturze, jako uczestników i twórców wydarzeń kulturalnych, a także działania w zakresie kultywowania tradycji,

- powołanie Gminnego Ośrodka Kultury, który działalność rozpoczął w pocz. 2019 r.,

- Uchwała Rady Gminy (nr XXVIII/168/2020 1 lipca 2020 r.) w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych lub znajdujących się na obszarze Gminy Jedlnia-Letnisko.

10.3. Analiza SWOT**MOCNE STRONY GMINY**

- położenie przy szlakach komunikacyjnych i bliskie sąsiedztwo Radomia;
- atrakcyjność turystyczna regionu sprzyjająca rozwojowi rekreacji i turystyki:
 - znaczne walory krajobrazowe, klimatyczne, ekologiczne i przyrodnicze
 - walory rekreacyjne i wypoczynkowe: szlaki turystyczne, ścieżki edukacyjne i rowerowe włączone w system turystyczny Kozienickiego Parku Krajobrazowego
- intensywny ruch turystyczny o charakterze weekendowym generowany przez głównie mieszkańców Radomia;
- tradycje letniskowe Jedlni;
- znaczne walory artystyczne, zabytkowe oraz historyczne budownictwa letniskowego;
- liczne, zadbane miejsca pamięci narodowej;
- istnienie stowarzyszeń działających w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego.

SŁABE STRONY GMINY

- niewielka ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków, niekompletna gminna ewidencja zabytków;
- niska, acz ulegająca poprawie, estetyka miejscowości;
- średni stan zachowania obiektów ujętych w GEZ zabytkowych;
- brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- brak środków finansowych na ochronę zabytków;
- nie docenianie własnego potencjału gminy w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego;
- znikoma edukacja na temat ochrony dziedzictwa kulturowego;
- mało skuteczna promocja walorów dziedzictwa kulturowego regionu;
- brak systemu informacji turystycznej;
- słabo rozwinięta baza kulturalna.

SZANSE

- możliwość uzyskania dofinansowania działań związanych z ochroną zabytków z funduszy Unii Europejskiej;
- możliwość wykorzystania zabytków dla celów turystyki, wykorzystanie zainteresowania turystyką kulturową;
- wzrost poziomu edukacji szkolnej związanej z dziedzictwem kulturowym;
- wzrost akceptacji społecznej dla potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego;

ZAGROŻENIA

- niekontrolowane zainwestowanie na terenach, które nie posiadają miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- degradacja krajobrazu kulturowego spowodowana presją urbanistyczną;
- brak środków finansowych na opiekę nad zabytkami; brak nakładów z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego na ochronę zabytków;
- zniszczenie obiektów zabytkowych, w tym

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

- rozwój działalności gospodarczej o charakterze turystycznym na bazie dziedzictwa kulturowego; rozwinięcie bazy agroturystycznej, powstanie nowych miejsc pracy;
 - zachowanie specyfiki i walorów krajobrazu kulturowego gminy, szczególnie Jedlni-Letnisko w oparciu o drewnianą zabudowę letniskową;
 - zatrzymanie degradacji substancji zabytkowej i poprawa estetyki miejscowości;
 - wypromowanie wizerunku gminy jako terenu posiadającego wyrazistą tożsamość kulturową.
- archeologicznych i degradacja walorów kulturowych regionu;
 - niska świadomość mieszkańców w zakresie tożsamości kulturowej i propagowanie wzorców odmiennych kulturowo;
 - zanik wrażliwości na regionalne wartości zabytkowe w budownictwie prywatnym i publicznym;
 - niska świadomość możliwości wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowych dla rozwoju gospodarki regionu.

Rozdział 11.**CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO****11.1. Cele ustawowe:**

Cele ustawowe mają doprowadzić do zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez :

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspierania inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

11.2. Założenia programowe i działania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jedlnia-Letnisko

Ze strategii Gminy Jedlnia-Letnisko wynika, iż gmina kładzie nacisk na rozwój turystyki, która może stać się istotnym elementem rozwoju gospodarczego. Zasadne wydaje się wykorzystanie walorów kulturowych i krajobrazowych gminy do stworzenia produktu turystycznego. Warunkiem jest dobry stan zachowania zabytków.

CEL 1: POPRAWA STANU MATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Priorytety	Zadania	Działania	Wskaźniki
PLANOWANIE PRZESTRZENNE	Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy z uwzględnieniem warunków ochrony dziedzictwa kulturowego;	Umieszczenie w mpzp wszystkich zabytków ujętych w rejestrze zabytków, gminnej ewidencji zabytków, w tym – zabytków archeologicznych	Ilość mpzp zawierających uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego
		Ustalenie stref ochronnych A B W OW dla cennych kulturowo obszarów gminy – tereny letniskowe miasta Jedlnia-Letnisko z zabudową willową	Ilość stref ochrony konserwatorskiej
		Określenie standardów nowej zabudowy w celu dostosowania jej do walorów zabytkowych miejscowości.	Ilość przykładowych projektów architekt.
POPRAWA STANU ZACHOWANIA ZABYTKÓW	Monitoring gminnej ewidencji zabytków pod kątem stanu ich zachowania	Opracowanie kart gez zgodnie z obowiązującym wzorem karty adresowej	Ilość opracowanych kart adresowych
		Okresowe przeglądy obiektów wpisanych do gez	Sprawozdania z przeglądów
		Uzupełnienie gez o obiekty zabytkowe nierozpoznane i nieuwzględnione w ewidencji, istotne dla dziedzictwa kulturowego	Ilość nowych kart adresowych
	Wieloaspektowe wsparcie dla właścicieli zabytków	Ogłoszenie otwartego konkursu ofert na realizację zadań z obszaru ochrony zabytków – co roku	Ilość ofert złożonych w konkursie
		Szkolenia dla właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskania zewnętrznych środków finansowych na odnowę zabytku	Ilość szkoleń i ilość uczestników
		Merytoryczna pomoc w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych	Ilość złożonych wniosków i ilość pozyskanych środków; ilość prac zrealizowanych w oparciu o dotacje
		Organizacja konkursu na najlepiej utrzymany zabytek wpisany do gminnej ewidencji zabytków	Ilość uczestników

Warunkiem do poprawy stanu dziedzictwa kulturowego, tym samym do ogólnej poprawy sytuacji przestrzeni publicznej, jest wielotorowa edukacja w celu zmiany świadomości w zakresie znaczenia dziedzictwa kulturowego i możliwości jego wykorzystania w rozwoju gospodarczym gminy.

CEL 2: WZROST ŚWIADOMOŚCI W ZAKRESIE ZNACZENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

Priorytety	Zadania	Działania	Wskaźniki
EDUKACJA W ZAKRESIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	Współpraca z instytucjami powołanymi do badania dziedzictwa kulturowego i nadzoru nad nim	Szkolenia dla instytucji gminy i mieszkańców z zakresu wiedzy o dziedzictwie kulturowym i sytuacji prawnej dziedzictwa kulturowego,	Ilość instytucji z którymi nawiązano współpracę Ilość szkoleń Ilość uczestników
	Opracowanie programu edukacji z zakresu wiedzy o zabytkach dla dzieci i młodzieży	Organizacja konkursów szkolnych popularyzujących historię i zabytki: malarskich, fotograficznych, literackich, konkursów wiedzy o zabytkach gminy. Organizacja wystaw pokonkursowych	Ilość tematów Ilość wydarzeń Ilość uczestników
PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY	Działalność wydawnicza promująca dziedzictwo kulturowe gminy	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów, przewodników poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy	Ilość publikacji Wielkość nakładu
	Organizacja imprez kulturalnych promujących dziedzictwo kulturowe	Organizacja imprez folklorystycznych, przeglądów, festiwali lokalnych obrzędów, warsztatów - jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości miasta Organizacja jarmarków / targów lokalnych produktów	Ilość tematów ilość imprez Ilość produktów Ilość wydarzeń

Rozdział. 12.**INSTRUMENTARIUM REALIZACJI I OCENY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd Gminy Jedlnia-Letnisko. Jego realizacja odbywa się poprzez szereg działań władz gminy, podległych im jednostek i instytucji i organizacji z nimi współpracujących. Program skierowany jest do społeczności gminy, dzięki jej akceptacji i współpracy możliwa będzie realizacja jego założeń.

W celu realizacji programu winny być wykorzystane następujące instrumenty:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska i ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- **instrumenty finansowe:**
 - dotacje i subwencje
 - programów uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich
 - współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).
- **instrumenty społeczne:**
 - działania z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi),
 - edukacja i informacja z zakresu dziedzictwa kulturowego gminy,
 - pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
 - współdziałanie z organizacjami społecznymi.
- **instrumenty koordynacji:**
 - strategie i plany rozwoju gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego
 - studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
 - programy prac konserwatorskich,
 - studia i analizy, koncepcje.
- **instrumenty kontrolne:**
 - aktualizacja bazy danych dotyczących stanów zachowania obiektów zabytkowych
 - monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
 - monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

Rozdział 13.**ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI**

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Jednak ustawa wskazuje możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach.

13.1. Dotacje

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów poszczególnych samorządów. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dysponentami środków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Wojewódzki Konserwator Zabytków,
- organ stanowiący - gminy, powiatu, samorządu województwa,

Dotacje realizowane są poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024 następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Zakres działań podlegających dofinansowaniu określa szczegółowo Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie działań.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, lub
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

1. **Dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego** realizowane są głównie w ramach wielu programów (<https://www.gov.pl/web/kultura/programy-mkidn-2020>), z których ochrony dziedzictwa dotyczą:

- Program **Ochrona zabytków** - dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Jedyne z programów ministerialnych, w którym mogą brać udział osoby fizyczne – właściciele obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow2>

- Program **Ochrona zabytków archeologicznych**, w ramach którego dofinansowywane są m. innymi prace inwentaryzacyjne, badawcze i opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych zabytków. <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow-archeologicznych2>

- Program **Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju**, którego celem jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

<https://www.gov.pl/web/kultura/miejsca-pamieci-i-trwale-upamietnienia-w-kraju>

- Program **Groby i cmentarze wojenne w kraju**, którego celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń; <https://www.gov.pl/web/kultura/groby-i-cmentarze-wojenne-w-kraju>

- Program **„Kultura cyfrowa”**, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie zadań takich jak digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego, udostępnianie cyfrowych zasobów czy przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

- Program **Kultura ludowa i tradycyjna**, dotyczący dziedzictwa niematerialnego, którego celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. <https://www.gov.pl/web/kultura/kultura-ludowa-i-tradycyjna2>

2. Dotacje z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ze środków finansowych w części, której dysponentem jest wojewoda. Pozyskane fundusze można wykorzystać wyłącznie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa mazowieckiego: na ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego; zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego); konserwację i rewaloryzację zabytków; zabezpieczenie zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych; udostępnianie zabytków na cele publiczne.

O przyznanie dotacji celowej może ubiegać się osoba fizyczna lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna (np.: fundacja, stowarzyszenie, związek wyznaniowy, wspólnota mieszkaniowa), będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku albo jednostka organizacyjna posiadająca zabytek w trwałym zarządzie. <https://bip.mwz.pl/dokument/43>

3. Dotacje Samorządu Województwa Mazowieckiego w formie naboru wniosków o udzielenie dotacji w 2020 r. na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego.

<https://www.mazovia.pl/kultura-i-turystyka/zabytki/dotacje/ogloszenia-o-naborach-wnioskow/art,2,nabor-wnioskow-o-udzielenie-dotacji-w-2020-r-w-zakresie-ochrony-zabytkow-i-opieki-nad-zabytkami.html>

4. Dotacje Gminy Jedlnia-Letnisko Z budżetu Gminy Jedlnia-Letnisko mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane nie tylko przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lecz również **przy zabytku ujętym w gminnej ewidencji zabytków**, położonym lub znajdującym się na terenie Gminy Jedlnia-Letnisko, posiadającym wartość historyczną, artystyczną lub naukową (Uchwała Rady Gminy Jedlnia-Letnisko NR XXVIII/168/2020 1 lipca 2020 r.). O dotację ubiegać się może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie. http://edziennik.mazowieckie.pl/WDU_W/2020/7522/akt.pdf

13.2. Inne źródła finansowania

Inne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego to:

- Środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- Środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;
- Środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej

Bieżące programy w ramach środków pochodzących z Unii Europejskiej ulegają zakończeniu wraz z końcem 2020 roku, należy więc oczekiwać na informacje dotyczące ich kontynuacji bądź powstaniu nowych programów w ramach nowej perspektywy budżetowej Unii na lata 2021-2027.

W 2021 działać będzie jeszcze program **Kultura**, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) na lata 2014-2021 wdrażany przez Ministerstwo Kultury

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

i Dziedzictwa Narodowego, we współpracy z partnerami z państw-darczyńców: Norweska Rada Sztuki i Norweski Dyrektoriat ds. Dziedzictwa Kulturowego. Program działa w obszarach:

- Zarządzanie dziedzictwem kulturowym,
- Dostęp do kultury i sztuki,
- Rozpowszechnienie koncepcji rozwoju widowni,
- Wzrost wiedzy na temat żydowskiego dziedzictwa kulturowego,
- Poprawa współpracy między instytucjami / organizacjami z Polski oraz Norwegii, Islandii i Liechtensteinu.

Program koncentruje się na roli, jaką kultura i dziedzictwo kulturowe odgrywają w rozwoju lokalnym i regionalnym z uwzględnieniem nacisku na zatrudnienie, przedsiębiorczość w obszarze kultury i szkolenie zawodowe. Program powinien uwzględniać działania i inicjatywy w sztuce kulturze, które promują włączenie mniejszości etnicznych i narodowych.

O wsparcie w ramach uruchamianego Programu mogą ubiegać się m.in. publiczne instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego czy kościoły i związki wyznaniowe. Dofinansowanie projektów może sięgać do 85% ich wartości.

<https://www.eog.gov.pl/strony/zapoznaj-sie-z-funduszami/oferta-funduszy/kultura/>

13.3. Fundusze uwzględniające finansowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Jest to państwowy fundusz celowy, powołany do w 2018 r. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania: początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Fundusz Kościelny

Przeznaczony jest dla obiektów sakralnych i kościelnych, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych, w szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych. Z funduszu finansowana jest również działalność charytatywno-opiekuńcza kościoła.

<https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

13.4. Inne źródła zewnętrznego finansowania**• Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem programu jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe. <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/kultura-interwencje/kultura-interwencje>

• Program „Niepodległa” na lata 2017-2021

Program dotacyjny skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

https://niepodlegla.gov.pl/komunikat-prasowy/rzad_przyjal_program_niepodlegla/

Literatura i źródła:

- Z. Głoger, Geografia historyczna ziem dawnej Polski, Kraków, 1903,
- Z. Trawicka, Sejmik województwa sandomierskiego w latach 1572-1696, WSP, Kielce 1985,
- S. Witkowski (red.), Radom. Dzieje miasta w XIX i XX wieku, PWN, Warszawa 1985,
- W. Trzebiński, A. Borkiewicz, Podziały administracyjne Królestwa Polskiego w okresie 1815-1918,
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. 2, 5. 6. 7, 8, 9, 10, Warszawa, nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880 - 1914,
- A. Kowalska, Gwary pogranicza mazowiecko-małopolskiego po obu stronach Pilicy.
<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php>
- P. Owczarek, J. Górski-Siwiec, Boże Narodzenie w Radomskim. Z cyklu „Radomski rok obrzędowy”, Radom 2002. <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php>

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

Załącznik nr 1

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY JEDLNIA-LETNISCO

L.p.	Adres	Nr działki	Obiekt, czas powstania	Uwagi
1.	Antoniówka nr 1	64/9	Młyn, murowany 1922-24	Nie użytkowany
2.	Groszowice	292/3	Kapliczka, murowana 1 ćw. XX w.	Boniowana, uszkodzony tynk
3.	Gzowice nr 2	3	Dom mieszkalny drewniany. l. 20. XX w.	Oryginalne okiennice
4.	Gzowice nr 5	6	Dom mieszkalny drewniany l. 20. XX w.	Budynek otynkowany
5.	Gzowice nr 23	32	Dom mieszkalny drewniany l. 20. XX w.	Budynek otynkowany
6.	Gzowice nr 43	56	Dom mieszkalny drewniany 1 ćw. XX w.	Okna z okiennicami
7.	Gzowice nr 49	160	Dom mieszkalny drewniany l. 20. XX w.	1 ćw. XX w.
8.	Gzowice Folwark	64/4	Kapliczka, murowana XVII w.	
9.	Gzowice Folwark	10/2	Młyn wodno-elektryczny murowany, 1920 r.	Wymiana pokrycia dachowego
10.	Jedlnia-Letnisko ul. Cmentarna	1312	Cmentarz parafialny	
11.	Jedlnia-Letnisko	412	Kościół drewniany, 1921 r.	Rejestr zabytków Nr 373/A/88 z dn. 05.01.1988 r.
12.	Jedlnia-Letnisko	412	Dzwonnica, 1922 r.	Rejestr zabytków Nr 373/A/88 z dn. 05.01.1988 r.
13.	Jedlnia-Letnisko koło dworca PKP	778	Magazyn kolei, murowany l. 80. XIX w.	Nieużytkowany
14.	Jedlnia-Letnisko ul. Chopina nr 2	1194	Dom mieszkalny drewniany k. XIX w.	
15.	Jedlnia-Letnisko ul. Chopina nr 6	1196	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	
16.	Jedlnia-Letnisko ul. Górna nr 6	597/8	Dom mieszkalny drewniany, 1905 r.	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

17.	Jedlnia-Letnisko ul. Kopernika nr 12	1187/1	Dom mieszkalny drewniany, 1920 r.	
18.	Jedlnia-Letnisko ul. Kopernika nr 16	1187/10	Dom mieszkalny drewniany, 1926 r.	
19.	Jedlnia-Letnisko Ul. Korpikiewicza nr 5	465	Budynek mieszkalny, ob. Ośrodek Zdrowia	Dawny adres: H. Sawickiej, Poprzeczna
20.	Jedlnia-Letnisko ul. 1000-Lecia nr 2	1285	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	Częściowo otynkowany
21.	Jedlnia-Letnisko ul. 1000-Lecia nr 6	1288	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	W części zmodernizowany
22.	Jedlnia-Letnisko ul. 1000-Lecia nr 17	595	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	
23.	Jedlnia-Letnisko ul. 1000-Lecia nr 32	1318/1	Dom mieszkalny drewniany, l. 30. XX w.	
24.	Jedlnia-Letnisko ul. 1-go Maja nr 22	778	Dom mieszkalny murowany, l. 80. XIX w.	
25.	Jedlnia-Letnisko ul. 1-go Maja nr 46	1185	Dom mieszkalny drewniany, 1927 r.	
26.	Jedlnia-Letnisko ul. Mickiewicza nr 7	1154	Dom mieszkalny murowany, l. 20. XX w.	
27.	Jedlnia-Letnisko ul. Nadrzeczna	240	Kapliczka	
28.	Jedlnia-Letnisko ul. Nadrzeczna nr 77		Krzyż przydrożny, 1900 r. autor Stanisław Przedwojewski	Rejestr B – woj. Mazowieckie Nr 15/B z dn. 11.10.2002
29.	Jedlnia-Letnisko ul. Nadrzeczna nr 64		Dom mieszkalny drewniany, l. poł. XX w.	Remont kapitalny
30.	Jedlnia-Letnisko ul. Nadrzeczna nr 77		Dom mieszkalny drewniany, XIX/XX w.	Dawny adres Nadrzeczna nr 78
31.	Jedlnia-Letnisko ul. B. Niecała nr 31	1886	Dom mieszkalny drewniany pocz. XX w.	Dawny adres Niecała nr 21
32.	Jedlnia-Letnisko ul. Piotrowicka nr 3	1515/1	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	Znacznie przebudowany, murowany
33.	Jedlnia-Letnisko ul. Płużańskiego nr 1	425	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	Po remoncie
34.	Jedlnia-Letnisko ul. Płużańskiego nr 1	446	Dom mieszkalny drewniany, k. XIX w.	
35.	Jedlnia-Letnisko ul. Płużańskiego nr 27	403	Dom mieszkalny drewniany, 1890 r.	Rejestr zabytków nr 4/2020 z dn. 23.01.2020.
36.	Jedlnia-Letnisko ul. Płużańskiego nr	446	Dom mieszkalny drewniany, k. XIX w	dawny adres Nadrzeczna 74

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDL尼亚-LETNISKÓ NA LATA 2021-2024

	28			
37.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 1	1256	Dom mieszkalny drewniany, k. XIX w.	Sidding
38.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 11	1251	Dom mieszkalny drewniany, k. XIX w.	
39.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 12	512	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	
40.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 13	1251	Dom mieszkalny drewniany, XIX/XX w.	Otynkowany
41.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 14	507	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	W części otynkowany
42.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 18	476	Dom mieszkalny drewniany, pocz. XX w.	
43.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 32	382	Dom mieszkalny drewniany, lata 20. XX 2.	Dawny adres: ul. Radomska nr 36
44.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 34	376	Dom mieszkalny murowany, l. 20. XX w.	
45.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 44	317	Dom mieszkalny drewniany, 1910 r.	Sidding
46.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 46	307	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	Otynkowany
47.	Jedlnia-Letnisko ul. Radomska nr 66	322	Dom mieszkalny drewniany, l. 30. XX w.	
48.	Jedlnia Letnisko ul. Radomska nr 68	297, 296/1	Dom mieszkalny drewniany, l. 30. XX w.	
49.	Jedlnia-Letnisko ul. Reymonta nr 4	585	Dom mieszkalny drewniany, pocz. XX w.	
50.	Jedlnia-Letnisko ul. H. Sawickiej 33	438	Dom mieszkalny drewniany, k. XIX w.	Dawny adres Nadrzeczna nr 76
51.	Jedlnia-Letnisko ul. Słupicka nr 8	338	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	
52.	Jedlnia-Letnisko ul. Słupicka 25	1374	Dom mieszkalny drewniany, 1 poł. XX w.	
53.	Jedlnia-Letnisko ul. Spokojna 3		Dom mieszkalny , drewniany l. 20. XX w.	
54.	Jedlnia-Letnisko Pl. Wolności nr 2	531	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	
55.	Jedlnia-Letnisko Pl. Wolności nr 3	540	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. te XX w.	
56.	Jedlnia-Letnisko ul. Wojciechowskiego nr 7	392/5	Dom mieszkalny drewniany, pocz. XX w.	
57.	Jedlnia-Letnisko ul. Wojciechowskiego nr 16	413	Dawna plebania, drewniany, 1928	Błędnie wpisany ul. Wojciechowskiego nr 12
58.	Jedlnia-Letnisko ul. Wojciechowskiego nr 14	414/1	Dom mieszkalny drewniany, 1923 r.	
59.	Jedlnia-Letnisko ul. Wojciechowskiego	398/2	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	Dawny adres Nadrzeczna nr 68

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISCO NA LATA 2021-2024

	Nr 24			
60.	Jedlnia-Letnisko ul. Zachodnia nr 8	338	Dom mieszkalny drewniany, pocz. XX w.	
61.	Jedlnia-Letnisko ul. Żerańskiego nr 6	372	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w.	otynkowany
62.	Jedlnia-Letnisko ul. Żeromskiego 9	1867	Dom mieszkalny drewniany, 1 poł. XX w.	
63.	Piotrowice między numerami 22-23		Krzyż przydrożny, murowany, 1 ćw. XX w.	Dawniej Gzowice Folwark 85
64.	Piotrowice nr 31	28	Dom mieszkalny drewniany , pocz. XX w.	na działce nr 28 budynek Piotrowice nr 22
65.	Piotrowice nr 31	28	Stodoła drewniana, ok.1915 r.	na działce nr 28 budynek Piotrowice nr 22
66.	Rajec Książęcy		Park, relikt , XIX w.	Rejestr zabytków Nr 752 z dn. 19.12.1957 r.
67.	Rajec Poduchowny	352/5	Park 1926 r.	Rejestr Zabytków Nr 754/A/94 z dn. 19.12. 1957 oraz nr 542/A/94 z dn. 07.12. 1994 r.
68.	Siczki nr 13	83	Dom mieszkalny drewniany, l.20. XX w.	Częściowo otynkowany
69.	Siczki nr 30		Dom mieszkalny drewniany, l.20.XX w.	
70.	Siczki	361	Leśniczówka drewniana XIX/XX w.	
71.	Słupica	566	Kościół i dzwonnica drewniane, ok. 1940 r.	nieużytkowane
72.	Słupica nr 16	599	Dom mieszkalny drewniany, 2 ćw. XX w.	
73.	Słupica nr 48	692	Dom mieszkalny drewniany , 1901 r.	
74.	Słupica nr 58	441	Dom mieszkalny drewniany, ok.1946r.	
75.	Słupica nr 87	360	Dom mieszkalny drewniany, l. 20. XX w. ob. ośrodek zdrowia	
76.	Słupica	364	Krzyż przydrożny	

Obiekty wnioskowane do wykreślenia z gminnej ewidencji zabytków:

1. Jedlnia-Letnisko, ul. Kolejowa 22, dom mieszkalny, murowany 1915 r.
2. Jedlnia-Letnisko, ul. Radomska 9, budynek murowany , lata 20. XX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNisko NA LATA 2021-2024

Załącznik nr 2

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE W GMINIE JEDLNIA-LETNisko

Lp.	Miejscowość	OBSZAR AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
1.	Rajec Poduchowny	AZP 73-68	1	11	osada		wczesne średniowiecze; stanowisko wyekspolorowane w wyniku badań archeologicznych
2.			3	12	osada		wczesne średniowiecze; brak potwierdzenia w terenie
3.			2	13	osada		wczesne średniowiecze
4.			4	14	osada	łużycka przeworska	epoka brązu, okres wpływów rzymskich - epoka żelaza
5.			5	15	osada	łużycka	epoka brązu
6.	Kolonia Rajec Poduchowny		6	16	osada		średniowiecze nowożytność
7.			7	18	osada	łużycka	epoka brązu
8.	Antoniówka	AZP 73-69	1	3	śląd obozowiska		epoka kamienia
9.			2	4	Śląd osadniczy		średniowiecze -nowożytność
10.	Jedlnia = Letnisko		1	5	śląd obozowiska, śląd osadniczy		epoka kamienia, nowożytność
11.	Siczki		1	10	śląd osadniczy		średniowiecze - nowożytność
12.	Natalin	AZP 74 - 68	1	13	osada	łużycka	okres halsztacki- wczesna epoka żelaza
13.	Natalin		2	14	Pracownia krzemieniar.	świdzka	paleolit schyłkowy
14.	Rajec Poduchowny		7	26	śląd obozowiska, osada		okres halsztacki, wczesna epoka żelaza
15.			8	27	śląd osadniczy		wczesne średniowiecze
16.	Rajec Szlachecki		1	28	osada		okres wpływów rzymskich, epoka żelaza
17.			2	29	śląd osadniczy		starożytność
18.			3	30	śląd osadniczy, osada	Kultura grobów kloszowych	epoka żelaza, wczesne średniowiecze, X-XIII w., nowożytność
19.			4	31	śląd obozowiska, śląd osadniczy, osada		mezolit - wczesna epoka brązu, średniowiecze XII -XIV w, nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

20.			5	32	śląd obozowiska, osada		epoka kamienia, wczesne średniowiecze
21.			6	33	osada		wczesne średniowiecze
22.			7	34	osada, ślad osadniczy	Łużycka	epoka brązu średniowiecze
23.			8	35	osada		wczesne średniowiecze
24.			9	36	śląd osadniczy		wczesne średniowiecze
25.			10	37	osada		epoka brązu
26.			11	38	Ślad osadniczy, osada		neolit, epoka brązu
27.	Groszowice	AZP 74 -69	1	1	śląd osadniczy		średniowiecze XI- XV w.
28.	Myśliszewice		1	2	osada		średniowiecze XI-XV w.
29.			2	3	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich - epoka żelaza
30.			3	4	osada	Łużycka, Grobów kłoszowych	późna epoka brązu, wczesna epoka żelaza
31.			4	5	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich - epoka żelaza
32.			5	6	śląd osadniczy	łużycka	epoka brązu
33.			6	10	osada		Średniowiecze XIV-XV w.
34.	Piotrowice		1	7	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich, epoka żelaza
35.			3	9	śląd osadniczy		epoka brązu
36.			2	11	osada		średniowiecze XI-XV w.
37.	Przecinka		1	8	śląd osadniczy, osada	łużycka	epoka brązu, średniowiecze XI-XV w.
38.	Lasowice		1	12	śląd osadniczy		starożytność
39.	Górki		1	13	śląd osadniczy		średniowiecze XI-XV w.
40.	Niemianowice		1	18	śląd osadniczy	łużycka	epoka brązu, średniowiecze XI-XV w.
41.	Gzowice		1	19	śląd osadniczy	łużycka	epoka brązu
42.	Słupica	AZP 74 - 70	1	1	śląd osadniczy		neolit; brak potwierdzenia lokalizacji w terenie
43.			2	2	śląd osadniczy		epoka kamienia - epoka żelaza
44.			3	3	śląd osadniczy – znalezisko luźne		epoka brązu; brak potwierdzenia lokalizacji w terenie
45.			4	10	śląd osadniczy		neolit, okres wpływów rzymskich - epoka

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEDLNIA-LETNISKO NA LATA 2021-2024

							żelaza
46.			5	11	śląd osadniczy		neolit
47.	Słupica Podlas		1	9	osada	Pucharów lejkowatych	neolit